

Høyere-Ordens Tanke Teori og Selv-Bevissthet

Av Marta Mamen Finne

FIL0350

Høst 2017

Studentnr: 204788

Veileder: Mette Kristine Hansen

Ordtelling: 25 590

Innholdsfortegnelse

Sammendrag («abstract»)

Kapittel 1: Bevissthet og intentionalitet

1. Innledning
2. Representasjonisme
 1. Former for representasjonisme
3. Intentionalitet
 1. Former for intentionalitet
 1. «Directedness towards objects»
 2. «Conditions of satisfaction»
 3. Possession of content»
4. Høyere-ordens bevissthets teori
 1. Første-ordens og høyere-ordens representasjon
 2. Forskjellige former for høyere-ordens bevissthets teori
 1. Høyere-ordens persepsjons teori
 2. Høyere-ordens tanke teori
 3. «Self-representational» høyere-ordens teori
5. Avhandlingens formål

Kapittel 2: Høyere-ordens tanke teori

1. Innledning
2. Mentale tilstander
 1. Intentionale tilstander
 2. Fenomenale/sensoriske tilstander
3. Former for bevissthet
 1. Vesensbevissthet og tilstandsbevissthet
 2. Transitiv og intransitiv bevissthet
4. Høyere-ordens bevissthet
5. Sensoriske tilstander og fenomenal bevissthet
 1. Ubevisste mentale tilstander
 2. Bevisste mentale tilstander

3. Sensoriske tilstanders funksjon
6. «Homomorphism»-teori
 1. «Quality space»
7. Fenomenal bevissthet
 1. Feiltolkning og fortolkning
 2. Konsept
8. Selv-bevissthet

Kapittel 3: Selv-bevissthet

1. Forskjellige typer selv-bevissthet
2. Første-persons pronomen og vesentlig indeksikal
 1. Første-persons perspektiv
3. «Unity of consciousness»
4. «Battery-model»
5. Rosenthals forståelse av selv-bevissthet

Kapittel 4: Immunitet mot feil ved misidentifikasjon

1. Immunitet mot feil ved misidentifikasjon
2. Immunitet mot feil ved misidentifikasjon og «battery»-modellen
 1. «Thin» IEM
3. Immunitet mot feil ved misidentifikasjon og bevissthet

Kapittel 5: Selv-identifikasjon

1. Innledning
2. Selv-kunnskap
3. Former for selv-kunnskap
 1. «The acquaintance account»
 2. «The inner-sense account»
 3. «The reasons account»
 4. «The rationalist account»
4. Selv-identifikasjon ved introspeksjon
5. Selv-som-objekt og uendelig regress
6. Vurdering
 1. Referanse

2. Subjektivt inntrykk

3. Bevissthet

Kildeliste

Abstract

The higher-order thought theory (HOT) is a theory attempting to explain the nature of consciousness. That is, it tries to explain how our mental states become conscious.

As a theory that considers consciousness to be the result of representation, the HOT theory is related to the representationalist theories of mind. It differs, however, in positing not only one level of mental representation, but two. We become conscious by first having a first-order mental state that represents propositional content. This mental state then comes together with, and forms the object of further representation by a higher-order mental state. Thus, our mental states become conscious by virtue of being represented by a higher-order thought about that state.

The first chapter of this thesis explores the HOT-theory's connection with other representational theories of consciousness. I then proceed to a more detailed account of the HOT-theory in chapter 2. There I explain how the HOT-theory defines a mental state. I also differentiate between different forms of consciousness. In this chapter I also introduce and shortly explain the HOT-theory's notion of self-consciousness. This topic is further detailed in chapter three, where I present different types of self-consciousness, as well as elucidate how the HOT-theory understands the consciousness and knowledge that we have of our self.

The HOT-theory's understanding of self-consciousness is somewhat controversial, and faces several problems. The rest of the thesis is dedicated to explaining and exploring some of these. The HOT-theory will, first of all, conflict with the idea that certain first-person thoughts are immune to error through misidentification. Secondly, the HOT-theory's account of how we identify ourselves could lead to an infinite regress. Chapter 4 explores the issue of whether our first person thoughts have immunity to error through misidentification, while chapter 5 considers what self-knowledge entails, and presents different accounts of how we receive self-knowledge. Lastly, I consider the different objections to the HOT-theory, evaluating to what degree the critique is relevant.

Bevissthet og intentionalitet

1. Innledning

En mental tilstand kan være bevisst på forskjellige måter. Forsøk på en definisjon av bevissthet er omdiskutert, men vi skiller gjerne mellom to typer bevissthet, nemlig fenomenal bevissthet og «access» bevissthet. «Access» bevissthet sikter til det aspektet ved bevissthet som gjør at vi har tilgang til informasjon.¹ Fenomenal bevissthet, derimot, angår det aspektet ved mentale tilstander som det er noe det er som å være i («what it is like»). Jeg forstår en fenomenalt bevisst tilstand som en tilstand der det er noe det oppleves som for subjektet som er i tilstanden å være i denne tilstanden. Jeg kaller dette erfaringsaspektet for subjektiv karakter.

Materielle bevissthets-teorier forsøker å gi en fysikalistisk forklaring av hva bevissthet er. Det vil si, teoriene ønsker å forklare bevissthet som et naturlig fenomen. Siden fenomenal bevissthet innebærer subjektiv karakter, er en materialistisk bevissthets-teori nødt til å gi en materiell forklaring av et fenomen som tilsynelatende motsetter seg en reduktiv forklaring. Er det mulig å gi en materiell forklaring av subjektiv karakter?

Jeg forstår subjektiv karakter som å oppstå når vi er i en bevisst mental tilstand, og denne tilstanden har et innhold med kvalitativ karakter. Synet av en viss fargevalør, eller lukten av bensin er eksempler på mentale tilstander med kvalitativ karakter. Når vi er (fenomenalt) bevisst disse tilstandene er det noe det er som for subjektet å oppleve dem. Altså, tilstanden har subjektiv karakter.

En mental tilstands subjektive karakter betegnes gjerne som qualia.² Qualia er vanskelig for en materialistisk bevissthets-teori å forklare. Problemet illustreres med eksempelet om fargeforskeren Mary. Mary bor i et rom uten farger. Alle gjenstandene i rommet er enten svarte eller hvite. Hun forsker på farger, og vet alt det er å vite om de fysiske aspektene ved farger og fargesyn. Når Mary forlater rommet opplever hun farger for første gang. Hun ser en grønn plen, og vet hvordan det er å oppleve fargen grønn. Hun mottar subjektiv informasjon om farger. Denne informasjonen må være

1 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

2 Det er uenighet i forhold til akkurat hva «qualia» er. I denne avhandlingen definerer jeg «qualia» som de kvalitative egenskapene ved en mental tilstand.

ny, ettersom hun allerede vet alt om de fysiske aspektene ved farger.³ Men om Mary mottar ny informasjon, vil det si at det finnes informasjon om farger (og annen qualia) som ikke kan reduseres til noe materielt. Er det mulig å gi en materiell forklaring av Marys fargeerfaring? Mer generelt, er det mulig å redusere erfaringens subjektive karakter til noe materielt?

De materielle teoriene har også problemer med å forklare qualia, ettersom qualia tilsynelatende ikke kan plasseres i et fysisk rom.⁴ Om jeg for eksempel eksponeres for et sterkt lysglimt, vil jeg gjerne oppleve hvite flekker i synsfeltet etterpå. Flekkene er et eksempel på qualia. Disse hvite flekkene finnes ikke i den eksterne verden. Det er ingen andre som ser dem. Det er heller ikke rimelig å anta at det eksisterer hvite flekker inne i hodet mitt. Likevel har jeg en erfaring av hvite flekker. Hvor er det egentlig flekkene befinner seg? Om de ikke finnes i den eksterne verden eller inne i hodet mitt, kan ikke flekkene være fysiske. Hvis flekkene ikke er fysiske er heller ikke erfaringen av flekkene fysisk. Erfaring av denne typen mental tilstand kan dermed ikke forklares materielt.⁵

Som eksemplene over demonstrerer, motsetter fenomenal bevissthet seg materiell forklaring. Det er også derfor de materielle bevissthets-teoriene fokuserer på fenomenal bevissthet. Denne avhandlingen tar for seg og vurderer en type materiell bevissthets-teori, nemlig høyere-ordens tanke teori. Teorien er en form for representasjonisme, der den betrakter bevissthet som en viss type representasjon. Avhandlingen vil gi en detaljert forklaring av høyere-ordens tanke-teori, for deretter å vurdere den. Før jeg gir et nærmere innblikk i teorien presenterer jeg konteksten den befinner seg i. Dette kapitlets formål er å gi en kort og generell presentasjon av representasjonismen (del 2). Jeg vil også gi en introduksjon til forskjellige versjoner av intensjonalitet (del 3). Deretter følger en kort presentasjon av diverse høyere-ordens teorier (del 4), blant annet høyere-ordens tanke-teori. Til slutt vil jeg gi en mer detaljert forklaring av avhandlingens fokus og formål (del 5).

2. Representasjonisme

Representasjonismen er blant de bevissthets-teoriene som forsøker å gi en materiell forklaring av fenomenal bevissthet. Teorien mener at alle mentale tilstander, både bevisste og ubevisste, karakteriseres av at de er om noe, altså at de representerer noe. Vi kan ikke ha en mental tilstand

3 Eksempelet er hentet fra Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Qualia», men kommer opprinnelig fra Jackson, 1982

4 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

5 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

uten at denne tilstanden er rettet mot noe, altså at den har et innhold. Alle mentale tilstander er om noe, om et objekt. Objektet trenger ikke være en ting, men kan også være en situasjon, handling, hendelse osv. Tilstanden er om objektet ved å representere det.

Representasjonismen (eller, intentionalismen) er i hovedsak opptatt av å forklare fenomenal bevissthet som et naturlig fenomen, altså materielt. Det finnes eksempler på fenomenal bevissthet som tilsynelatende motsetter seg en slik reduksjon (blant annet de nevnt i del 1). Representasjonismen mener at alle mentale tilstander er om noe/rettet mot noe ved at man har en mental representasjon av innholdet. Dette gjelder også for tilfeller av fenomenal bevissthet. Representasjonismen forklarer all fenomenal bevissthet som et tilfelle av representasjon. Det vil si: vi har tilstander med kvalitativ karakter som vi er bevisst, der den kvalitative karakteren er en representert egenskap.⁶

Hva vil det si å representere en egenskap? Om jeg har en erfaring av en grønn badeball, og objektet jeg sanser faktisk er tilstede, er det en veridikal⁷ erfaring. Ved å ha en bevisst erfaring av objektet representerer jeg egenskapene ved det, egenskaper slik som «grønn» og «rund». Når jeg er bevisst ballen (og dermed representerer den) vil jeg ha en mental representasjon av et eksternt objekt. Jeg ser en grønn badeball, og ser derfor en grønn flekk. Flekken er en mental representasjon av en faktisk (fysisk) grønn ball. Men det kan forekomme at jeg har en representasjon av et ikke-eksisterende objekt. Jeg kan ha en opplevelse av at jeg ser ballen uten at den er tilstede. Dette er et tilfelle av hallusinasjon. Akkurat som i tilfellet med veridikal erfaring har jeg en internt representasjon av ballen. Forskjellen går ut på at i tilfeller av hallusinasjon finnes det ikke noen ekstern (fysisk) grønn ball. Når man hallusinerer har man en intensjonal representasjon, til tross for at objektet for representasjonen ikke eksisterer.

Representasjonsime er altså en form for intentionalitet. Når man erfarer representerer man et innhold. Kvalitativ karakter (qualia) er innholdet ved en bevisst (intentional) tilstand. De er representerte egenskaper ved det representerte objektet (badeballen, for eksempel).⁸ Slik forklarer representasjonismen fenomenal bevissthet: de kvalitative egenskapene trenger ikke å eksistere for at vi skal representere dem, og dermed erfare dem. Det er forøvrig ikke bare de kvalitative egenskapene som representeres. Alle egenskaper ved en bevisst erfaring er representerte egenskaper.

6 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

7 «Veridical» vil si at erfaringen har en positiv sannhetsverdi.

8 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

I dette avsnittet har jeg brukt «objekt» og «innhold» om hverandre. I del 3 skriver jeg mer om akkurat hvordan representasjonismen forstår «objekt» og «innhold», samt forholdet dem imellom.

2.1 Former for representasjonisme

En tilstand har intensjonalitet om den er om noe. Å være i en bevisst tilstand vil si at jeg er i en tilstand som er om noe ved å representere det. Men akkurat hvordan arter denne representasjonen seg?

Representasjon av et objekt er ikke nok for å gjøre en mental tilstand bevisst. Representasjon trenger tross alt ikke å være mentalt. En tegning, gest, kart eller nedskrevet setning har også intensjon (altså, de er om noe, de representerer et objekt). For å representere en tilstand med kvalitativt karakter kreves det at jeg er i stand til å skille mellom representasjon av tilstander med kvalitativ karakter og andre former for representasjon. Representasjonismen deler seg i to forskjellige sorter («pure» og «impure»), begge med hver sin forståelse av hva som skal til for å representere en tilstand med kvalitativ karakter.⁹

«Pure»: denne versjonen av representasjonisme mener at alt som skal til for at en bevisst tilstand har kvalitativ karakter er representasjon. Om en tilstand med kvalitativ karakter er bevisst har den også fenomenal karakter. Den fenomenale karakteren formes utelukkende av det representasjonale innholdet.¹⁰

«Impure»: «impure» representasjonisme mener at den fenomenale karakteren formes av den intentionale attityden, så vel som innholdet.¹¹ Attityde sikter til typen mental tilstand, altså hvorvidt man ønsker, tror, håper osv. Om to forskjellige erfaringer (hos samme subjekt) har akkurat samme intensjonale innhold og attityde, blir den fenomenale karakteren den samme i begge tilfellene.¹²

3. Intentionalitet

Det er viktig å ikke forveksle intentionalitet med intensjonalitet. Intensjonalitet er et språklig

9 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

10 Crane (2009) s. 9

11 Crane (2009) s. 13

12 Crane (2009) s. 14

fenomen, og ikke relevant her. Intentionalitet, derimot, er et mentalt fenomen, og sikter til den mentale tilstandens evne til å være om/representere/stå for en ting, egenskap eller «state of affairs».¹³ Om vi mener at alle mentale tilstander må være om noe/rettet mot noe, krever mentale tilstander intensjonalitet. Representasjonsimen hevder at intentionalitet er det samme som representasjon; vi er bevisst noe ved å representere det. Hva vil dette egentlig si? Akkurat hvordan arter representasjonismens versjon av intentionalitet seg? Denne delen presenterer de mest sentrale forståelsene av fenomenet, og avslutter med en forklaring av representasjonismens versjon av intensjonalitet.

Intentionalitet befinner seg ikke utelukkende i det mentale. Det vil si, det er noe mange mentale tilstander (representasjonismen vil påstå alle mentale tilstander) har. Men også tekst, illustrasjoner og håndgester kan ha intensjonalitet (i form av at de er rettet mot noe/ er om noe). En mental tilstand har intensjonalitet om den er av typen at den husker, tror, ønsker, håper, vet, erfarer osv. Man kan ikke huske, uten at det er noe man husker, og man kan ikke tro uten at det er noe man tror på. Intentionalitet er det aspektet ved mentale tilstander som består av at de er om en ting. Når den mentale tilstanden er om noe, når det er rettet mot eller refererer til noe, så har det intensjonalitet.¹⁴ Dette «noe» kan være en ting, et objekt, en hendelse osv.¹⁵

Intentionalitet angår mange forskjellige ting. For det første er det mange forskjellige mentale attityder som har intentionalitet. I tillegg til tanker, kan også sanser og eksterne objekt (tekst, røyksignal osv.) ha intentionalitet. En forklaring av mental intentionalitet (altså den typen intentionalitet mentale tilstander har), må være i stand til å forklare både hvordan sanser, så vel som tanker, kan være om noe.

Om man skal forstå intentionalitet på en måte som gjør at den kan dekke begge disse forskjellige formene, blir intentionalitet forstått som noe som refererer til et objekt som potensielt sett ikke eksisterer. Slik kan intentionalitet inkludere både tanker og sanser.¹⁶ Vi er i stand til å tenke på noe som ikke eksisterer, slik som Pegasus. Det er også mulig å ha en hallusinasjon av Pegasus, der vi sanser vi et vesen som ikke eksisterer.

3.1 Former for intentionalitet

13 Til tross for at jeg skriver om intentionalitet, omtaler jeg en intentional tilstand som «intensjonal» videre i avhandlingen.

14 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

15 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

16 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

Intentionalitet vil si en tilstand rettet mot noe som potensielt sett ikke eksisterer. Det finnes forskjellige forståelser av hvordan forholdet mellom den intentionale tilstanden og tingen den rettes mot arter seg. I denne delen av avhandlingen presenterer jeg tre forskjellige forklaringer av dette forholdet.

3.1.1 «Directedness towards objects»

En forståelse av intensjonalitet går ut på at den intensjonale tilstanden er rettet mot et objekt. Om en mental tilstand er rettet mot et (potensielt sett) ikke-eksisterende objekt, altså at det inngår i en relasjon med et objekt, er dette tilstrekkelig for at tilstanden er intentional. I en slik relasjon er det kun subjektet for tilstandene som er nødt til å eksistere. Det samme gjelder ikke for objektet. Vi er i stand til å tenke på, beundre og hate ting og personer som ikke eksisterer.¹⁷

Brentano illustrerer dette poenget med et eksempel. Om jeg hevder at drager ikke eksisterer, er dette et utsagn med form av en benektelse. Det er også riktig (riktig i form av å være veridikalt). Dermed benekter jeg objektets eksistens. Jeg er likevel i en tilstand som retter seg mot objektet. Brentano konkluderte med at det eneste som skal til for at en mental tilstand skal være om noe er tilstandens subjekt.¹⁸

Denne forklaringen av hva det vil si for en mentale tilstand å ha intentionalitet krever at de intentionale tilstandene arter seg på en sånn måte at de gjelder for både veridikale tilfeller og hallusinasjon. Den forutsetter at perseptuell erfaring og hallusinasjon har noe fundamentalt tilfelles.

Disjunktivistene argumenterer mot denne teorien.¹⁹ De hevder at en perseptuell (veridikal) erfaring er relasjonell. Om jeg ser en grønn ball kan jeg ikke ha erfaringen uten at noen slik grønn ball eksisterer. Erfaringen er en relasjon mellom meg selv og ballen. Dette gjelder ikke i tilfeller av hallusinasjon, der ballen ikke eksisterer. Her kan ingen slik relasjon oppstå.²⁰ Om disjunktivistene har rett, blir en forståelse av intentionalitet som en relasjon mellom en mental tilstand og et objekt problematisk.

3.1.2 «Conditions of satisfaction»

En annen versjon av intentionalitet forklarer intentionale mentale tilstander som tilstander som kan referere til både noe som eksisterer og noe som ikke eksisterer er på grunn av tilstandens kapasitet

17 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

18 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

19 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

20 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

til å ta feil. Jeg er i stand til å tro at for eksempel Pegasus eksisterer, fordi jeg er i stand til å ta feil. Denne forklaringen kalles «condition of satisfaction».

Objektet tilstanden retter seg mot trenger ikke å eksistere fordi vi er i stand til å se ting som ikke er der (som i tilfeller av hallusinasjon og illusjon). Vi kan også ønske oss og tro på ting som ikke eksisterer.²¹ Ved «conditions of satisfaction» menes det at det er vår evne til å ta feil som gjør at vi kan tenke på (rette oss mot) ikke-eksisterende objekt. Det er den mentale tilstandens evne til å ha rett eller ta feil som gjør intentionalitet mulig.²² En mental tilstand har dermed intentionalitet om den også har en sannhetsverdi. Teorien forutsetter ikke at perseptuell erfaring og hallusinasjon har noe til felles.

«Conditions of satisfaction» støter likevel på samme problem som «directedness toward objects». Om jeg tenker på noe som ikke eksisterer, for eksempel Pegasus, betyr det at denne tanken er feil (ikke-veridikal)? Tanker om mytiske og fiksjonelle figurer involverer en referanse til noe ikke-eksisterende. Det vil ikke si at tankene er feil (ikke-veridikale).²³

3.1.3 «Possession of content»

En tredje versjon av hva det vil si for en mental tilstand å ha intentionalitet er at den har et innhold. Dette synet er særlig vanlig i den analytiske tradisjonen.²⁴ Representasjonismen fremmer denne versjonen. Å ha et innhold vil si at vi representerer noe: en mental tilstand har et innhold om tilstanden representerer noe på en viss måte.²⁵ Altså, når vi er i en intensjonal mental tilstand, er tilstanden om/rettet mot et objekt. Måten dette objektet representeres i den bevisste tilstanden danner det intensjonale innholdet. Om jeg ser en grønn ball, danner den faktiske, eksterne ballen det intensjonale objektet. Måten den bevisste tilstanden representerer objektet danner det intensjonale innholdet.²⁶ Intensjonalt innhold og objekt må skilles fra den intentionale attityden. Med attityde mener jeg type mental tilstand, altså om vi frykter, håper eller tror noe. Attityden kan variere selv om tilstandene har samme innhold. Jeg er i stand til å frykte eller håpe at Pegasus kan fly. Innholdet («Pegasus kan fly») forblir det samme i begge tilfellene.

Representasjonismen forstår altså intentionalitet som representasjon av innhold. Som etablert i del 2, er det ingen grunn til at man ikke kan representere et objekt som ikke eksisterer. Om man forstår

21 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

22 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

23 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

24 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

25 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness and Intentionality»

26 Crane (2009) s. 5

intensjonalitet som representasjon kan man ha en mental tilstand med et intensjonalt innhold, til tross for at tilstandens objekt er ikke-eksisterende.

4. Høyere-ordens bevissthets teori

Høyere-ordens teori er en versjon av representasjonal bevissthets-teori. Teorien forsøker også å gi en materiell forklaring av fenomenal bevissthet, men skiller seg fra representasjonismen ved å hevde at fenomenal bevissthet oppstår som resultat av en høyere-ordens representasjon. Det er flere versjoner av høyere-ordens teori. Denne delen vil først gi en forklaring av forskjellen mellom første-ordens og høyere-ordens representasjon. Deretter presenteres de forskjellige høyere-ordens teoriene.

4.1 Første-ordens og høyere-ordens representasjon

Både første-ordens representasjonisme og høyere-ordens teoriene mener at fenomenal bevissthet har intentionalitet, altså at bevisste mentale tilstander har et innhold, og at dette innholdet representeres. Representasjonismen mener at det er tilstrekkelig med en første-ordens representasjon for at en mental tilstand skal bli bevisst. Høyere ordens teoriene hevder derimot at det er nødvendig med en videre høyere-ordens representasjon av den første mentale tilstanden. Representasjonsimen mener at fenomenalt bevisste tilstander har et innhold som samsvarer med det intensjonale objektet. Dette er tilstrekkelig for at tilstanden skal være bevisst. Høyere-ordens teoriene mener at fenomenal bevissthet oppstår på en annen måte. Teoriene hevder at tilstander med kvalitativ karakter ikke nødvendigvis er bevisste. Tilstander med fenomenal karakter må derimot være bevisst. Disse oppstår først når man har en videre andre-ordens representasjon av den første-ordens tilstanden (som også er en representasjon). Høyere-ordens teoriene forsøker å forklare de bevisste tilstandenes egenskaper ved en relasjon mellom den bevisste tilstanden og en høyere-ordens representasjon av tilstanden.²⁷

Representasjonal bevissthets-teori deles dermed i to hovedkategorier: de som forklarer (fenomenal) bevissthet som en første ordens egenskap (representasjonismen), og de som mener at fenomenalt bevisste tilstander trenger en eller annen form for høyere-ordens representasjon.

Høyere-ordens teori karakteriserer forskjellen på første og høyere ordens representasjon slik: hvordan det er for oss å være i en tilstand (opplevelsens fenomenologiske karakter) med kvalitativ

²⁷ Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

karakter er avhengig av den kvalitative karakteren. Men den fenomenologiske karakteren er ikke identisk med den kvalitative karakteren.²⁸ Egenskaper deles opp i de av første-ordens og de av høyere-ordens type. Den kvalitative karakteren ved en tilstand er en første-ordens karakter. Den angår det eksterne: hvordan verden er eller fremstår som å være. Første-ordens kvaliteter presenterer seg selv som en kvalitet ved den eksterne verden, ikke som en kvalitet ved selve erfaringen.²⁹ En kvalitativ karakter er en egenskap ved innholdet for erfaringen, ikke erfaringen i seg selv. Disse egenskapene ved eksterne objekt er noe annet enn opplevelsens fenomenologiske karakter. For at tilstanden skal ha fenomenologisk karakter er den nødt til å være bevisst. Det samme gjelder ikke for den kvalitative karakteren. Høyere-ordens teoriene argumenterer altså for at disse tilstandene kan være ubevisste.

Høyere-ordens teori mener at fenomenal bevissthet vil si at vi er i en bevisst mental tilstand og at denne tilstanden har et innhold med kvalitativ karakter. Det vil si, tilstanden representerer et visst innhold, og dette innholdet har kvalitative egenskaper. Vi må dessuten også være klar over at vi er i denne tilstanden. Det må være noe det er som for oss å oppleve tilstanden. En fenomenalt bevisst tilstand har derfor fenomenologisk karakter i tillegg til å være kvalitativ. Den fenomenologiske karakteren sikter til karakterer ved erfaringen, ikke til objektet for erfaring.

De fleste representasjonister mener at perseptuelle erfaringer (tilstander med kvalitativ karakter) er bevisste tilstander. Tilstandene har et intensjonalt innhold. Dette innholdet tilsvarer det intensjonale objektet. I tilfeller der man opplever smerte, for eksempel, er vi bevisst sensasjonen om den representeres i en bevisst tilstand, der tilstandens intensjonale innhold (følelsen av smerte) tilsvarer det representerte objektet (kroppsdelen som gjør vondt).³⁰

Høyere-ordens teorier skiller seg fra første-ordens teoriene fordi de mener at alle (i det minste de fleste) type mentale tilstander kan være både bevisste og ubevisste.³¹ Høyere-ordens teorier mener at bevisste tilstander (i motsetning til de ubevisste) er tilstander subjektet for opplevelsen er klar over («aware of») at de er i.³² Subjektet er klar over den bevisste tilstanden ettersom tilstanden danner objektet for en høyere-ordens representasjon. Fenomenal bevissthet oppstår ved at man har en andre ordens tilstand som representerer den første. Bevissthetsstatus er ikke noe fundamentalt ved tilstanden.

28 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

29 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Representational Theories of Consciousness»

30 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

31 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

32 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

Høyere-ordens teorier definerer dermed fenomenal bevissthet slik: en mental tilstand er fenomenal bevisst hvis og bare hvis den er (eller er disponert til å være³³) objektet for en viss type høyere-ordens representasjon.

4.2 Forskjellige former for høyere-ordens bevissthets teori

Høyere-ordens teoriene skiller lag når de angår hva slags type tilstand den høyere-ordens representasjonen er. De deles hovedsakelig i tre kategorier: (1) høyere-ordens persepsjonsteori (HOP) mener at den høyere-ordens tilstanden er en persepsjon, mens (2) høyere-ordens tanke teori (HOT) mener at den høyere-ordens tilstanden er en tanke. (3) «Self-representational» høyere-ordens teori mener at den bevisste tilstanden og høyere-ordens tilstanden egentlig er forskjellige egenskaper ved samme tilstand.³⁴

4.2.1 Høyere-ordens persepsjons teori

Høyere-ordens persepsjons-teori (HOP) mener at vi representerer første-ordens tilstandene på samme måte som disse representerer sitt intensjonale innhold, nemlig ved en persepsjon. Vi mottar representasjonene av den eksterne verden gjennom sanseorgan, og vi har en indre sans som representerer innholdet ved de første-ordens tilstandene. HOP kalles derfor også «inner-sense» teori. Vi blir bevisst en mental tilstand ved å sanse den, og dermed representere den.

Forskjellen mellom en kvalitativ tilstand og en tilstand med fenomenologisk karakter (altså en fenomenalt bevisst tilstand) er at tilstanden med fenomenologisk karakter har inkludert i seg en erfaring av en kvalitativ tilstand. Om jeg ser en grønn badeball vil første-ordens tilstanden representere ballen, mens andre-ordens tilstanden representerer min opplevelse av ballen. Den gjør dette ved å representere første-ordens tilstanden. Det er ved å ha et høyere-ordens nivå at man får fenomenologisk karakter, fordi det er på dette nivået at tilstanden blir bevisst.

Fordeler ved HOP-teorien er at den kan ta høyde for såkalte «purely recognitional concepts». Med «purely recognitional concepts» mener jeg begrep man kun får gjennom erfaring. Når Mary kom ut av rommet sitt, og opplevde farger for første gang, dannet hun seg «purely recognitional concepts», begrep som refererer til erfaringens subjektive karakter. Om den høyere-ordens tilstanden er en persepsjon er det mulig for oss å ta høyde for slike begrep, ettersom de representeres gjennom en indre sans.³⁵

33 Jeg forklarer hva det vil si å være disponert til å representere senere i del 4.

34 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

35 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

HOP-teorien har også flere ulemper. For det første, om vi har en «inner sense», hvorfor mangler denne sansen en egen subjektiv karakter? Første-ordens tilstanden mottar informasjon gjennom sanseapparatet. Når vi blir tilstanden bevisst presenteres hver sans som å ha sine egne fenomenologiske egenskaper. Det er noe det er som å se, og en opplevelse som involverer syn er annerledes enn en som involverer for eksempel utelukkende hørsel. Sansen vi anvender for å kunne ha en perseptuell høyere-ordens representasjon har tilsynelatende ingen egen fenomenologisk karakter.³⁶ Om jeg har en høyere-ordens persepsjon av en første-ordens tilstand, vil ikke den høyere-ordens tilstanden bidra med flere fenomenologiske egenskaper. Om jeg for eksempel ser en grønn ball, og at jeg er bevisst denne opplevelsen, vil ikke min bevisste erfaringen av ballen ha flere fenomenologiske egenskaper enn egenskapene jeg sanser ved ballen. Konsekvensen av dette er at det fremstår som om første-ordens tilstanden har fenomenologisk karakter uavhengig av den høyere-ordens representasjonen.³⁷ Det er nettopp dette HOP-teorien ønsker å unngå.

En annen innvending til HOP-teorien betegnes som «computational complexity».³⁸ Problemet går ut på at den høyere-ordens persepsjonen er nødt til å presentere første-ordens tilstanden på en ekstremt detaljert («fine grained») måte. Den interne sansen som skaper høyere-ordens tilstanden må være like kompleks som de andre sanseorganene.³⁹ Dette vil gjøre prosessen for høyere-ordens representasjon ekstremt kompleks, og vil kreve mye kognitiv energi. Det er foreløpig ingen forslag til hvorfor mennesket skulle ha utviklet seg slik.

4.2.2 Høyere-ordens tanke teori

I motsetning til HOP, dreier ikke HOT-teorien seg utelukkende om fenomenal bevissthet. Den angår tilstands-bevissthet («state-consciousness») generelt, der fenomenal bevissthet kun utgjør en form.⁴⁰ Teorien hevder at en bevisst mental tilstand krever at vi har en tanke om oss selv. Vi er i en mental tilstand, samtidig som vi har en tanke om oss selv i den tilstanden. En bevisst mental tilstand er en tilstand som forårsaker en tanke eller en tro om at vi er i den tilstanden. Fenomenal bevissthet oppstår ved at vi er i en mental tilstand, og denne tilstanden er en opplevelse. Opplevelsen blir fenomenalt bevisst når den blir gjort til objektet for en annen, høyere-ordens tilstand.⁴¹

36 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

37 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

38 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

39 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

40 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

41 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

Det finnes to versjoner av HOT-teorien: «dispositionalist» mener at for å være i en bevisst mental tilstand er det tilstrekkelig om de mentale tilstandene er disponert til å gi opphav til en høyere-ordens tanke. «Actualist» mener det mener at en bevisst mental tilstand krever at vi faktisk har en tanke om første-ordens tilstanden.

Begge versjonene unngår «computational complexity» problemet.⁴² En tanke trenger ikke være like kompleks som en persepsjon. Ved HOT-teorien kan den høyere-ordens representasjonen ta form av «jeg tror at P», mens HOP-teorien er nødt til å gi en detaljert («fine grained») representasjon av P.

Likevel vil «actualist» HOT-teori støte på et lignende problem. Om vi har en tanke for hver eneste bevisste tilstand, vil dette kreve enormt med kognitiv energi.⁴³ Fordi «dispositionalist» HOT-teori ikke krever at man faktisk har en tanke for hver bevisste mentale tilstand, unngår den dette problemet. «Dispositionalist» HOT-teori har andre problemer. Teorien kan ikke forklare hvordan vi blir oppmerksom på («aware of») noe. Bare fordi vi er disponert til å ha en tanke, vil ikke dette faktisk gjøre oss oppmerksom på noe.⁴⁴

4.2.3 «Self-representational» høyere-ordens teori

Denne versjonen av høyere-ordens teori forstår den høyere-ordens representasjonen av tilstanden som en intern del av den mentale tilstanden. Bevissthet oppstår ikke som resultat av et forhold mellom to forskjellige mentale tilstander. Den bevisste mentale tilstanden og høyere-ordens tilstanden danner forskjellige egenskaper ved samme mentale tilstand.⁴⁵ Den bevisste mentale tilstanden representerer dermed seg selv for personen i tilstanden.

Det er i hovedsak to forskjellige varianter av «self-representational» teori. Den ene hevder at forholdet mellom den bevisste tilstanden og den høyere-ordens tilstanden er en av identitet. Det vil si at den samme perseptuelle tilstanden er både en første og andre-ordens tilstand. Den andre ligner «actualist» HOT-teori og hevder at den bevisste mentale tilstanden har samme struktur som den vi finner i «actualist» HOT-teori. Til tross for dette er det likevel snakk om kun en mental tilstand.⁴⁶

Den første versjonen har blitt omtalt som mystisk, og ute av stand til å gi en reduktiv (materiell) forklaring av bevissthet. Den andre teorien åpner for muligheten av at vi kan ta feil av hvilken mental tilstand vi er i. Det kan, i følge Picciuto, forekomme tilfeller der den høyere-ordens

42 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

43 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

44 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

45 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

46 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

egenskapen representerer den første feil. Vi kan for eksempel oppleve en ball som grønn når den faktisk er gul. Det vil være problematisk for teorien å forklare om vi opplever tilstanden som grønn eller gul, og hvorfor vi opplever den slik.⁴⁷

Det finnes flere versjoner av hver av disse hovedtypene, men jeg går ikke dypere inn i «self-representational» høyere-ordens teori.

5. Avhandlingens formål

I avhandlingen som følger skal jeg først gi en mer detaljert forklaring av «actualist» HOT-teori slik den forstås av David Rosenthal. I sin forklaring av HOT-teorien fokuserer han på fenomenal bevissthet.⁴⁸ Han mener at en materiell forklaring av fenomenal bevissthet er nødt til å skille mellom ubevisste og bevisste mentale tilstander. Rosenthal hevder dessuten at likegyldig av hvorvidt bevissthet er materiell eller ikke, er skillet mellom bevisste og ubevisste mentale tilstander nødvendig for en informativ forklaring av bevissthet.⁴⁹ Han hevder at bevissthet må representeres som å ha en indre struktur om vi skal være i stand til å gi en informativ forklaring av hvordan en mental tilstand blir bevisst.⁵⁰

«the only reason to see consciousness as an intrinsic property of mental states will be that it lacks such structure, and is therefore simple and unanalyzable.» [«A Theory of Consciousness» (1990) s. 736]

Rosenhal hevder at om vi betrakter bevissthet som en fundamental egenskap ved mentale tilstander blir en informativ forklaring av bevissthet umulig. En tilfredsstillende forklaring av bevissthet krever, i følge Rosenthal, at ikke alle mentale tilstander med kvalitative egenskaper er bevisste og at bevissthet heller ikke er en fundamental egenskap ved de mentale tilstandene som faktisk er bevisst.⁵¹ Derfor tyr Rosenthal til en forklaring av bevissthet som relasjonell. Relasjonen oppstår mellom en mental tilstand og en høyere-ordens tanke.

47 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness

48 Avhandlingen generelt er opptatt av fenomenal bevissthet fremfor andre typer bevissthet. All referanse til «bevissthet» i løpet av avhandlingen er en referanse til fenomenal bevissthet.

49 Rosenthal (1990) s. 735

50 Rosenthal (1990) s. 736

51 Rosenthal (1990) s. 737

En mental tilstand er, som sagt, bevisst om den representeres av en høyere-ordens tanke. Vi er også nødt til å være bevisst oss selv som å være i den mentale tilstanden. Dermed, for at en mental tilstand skal være bevisst må vi også være bevisst oss selv. Rosenthals HOT-teori inkluderer derfor selv-bevissthet.

Neste kapittel gir en mer detaljert forklaring av Rosenthals HOT-teori. Deretter følger en generell presentasjon av hva det vil si å være bevisst seg selv. HOT-teorien konfronteres med flere forskjellige innvendinger, også i forhold til hvordan teorien karakteriserer selv-bevissthet. Avhandlingen har som formål å gi en forklaring av Rosenthals forståelse av selv-bevissthet, samt å gi en vurdering av denne forståelsen. Jeg vil også presentere det jeg oppfatter som de mest prominente innvendinger til Rosenthals forklaring av selv-bevissthet, og vurdere hvorvidt de er relevante.

Kapittel 2

Høyere-ordens tanke teori

«if consciousness is what makes a state a mental state, consciousness will not only be an intrinsic, nonrelational property of all mental states; it will be unanalyzable as well. [Rosenthal (2005) s. 31]

1. Innledning

Høyere-ordens tanke teori (HOT) er blant teoriene som forsøker å forklare bevissthetens natur. Eller, de forsøker å gi en forklaring av de egenskapene som danner bevissthet. Teoriens formål er å vise hvordan en mental tilstand blir bevisst. I følge HOT-teorien blir en mental tilstand bevisst når vi har en tanke om tilstanden. Denne tanken er en høyere-ordens tilstand. Det vil si at for å være bevisst, er vi nødt til å være i en mental tilstand, samt å ha en tanke om denne mentale tilstanden. Tanken representerer tilstanden som en tilstand vi er bevisst. En mental tilstand er dermed bevisst om vi er bevisst å være i den.⁵²

«Conscious states are simply mental states we are conscious of being in.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 21]

Jeg identifiserer David Rosenthals hovedpåstand i *Consciousness and Mind*⁵³ som følger: bevissthet er ikke en fundamental egenskap ved mentale tilstander, men en relasjonell egenskap som oppstår mellom to ubevisste mentale tilstander. Bevissthet er ikke nødvendig for at en tilstand skal være mental.⁵⁴

Rosenthals påstand har flere implikasjoner. For det første, om bevissthet ikke er en fundamental egenskap ved mentale tilstander, kan ikke bevissthet danne «the mark of the mental». For det andre må alle mentale tilstander kunne oppstå ubevisst. Dette er spesielt problematisk når det gjelder fenomenal bevissthet. Sensoriske egenskaper er egenskaper med kvalitativ karakter. Mange filosofer mener at en mental tilstand kun kan ha kvalitativ karakter om vi er bevisst tilstanden. Det vil si, de mener at en tilstands kvalitative karakter karakteriseres av hvordan det er å oppleve tilstanden. Dermed konkluderer man med at kvalitativ karakter og fenomenal bevissthet er

52 Rosenthal (2005) s. 21

53 Rosenthal, *Consciousness and Mind* (2005) Clarendon Press, Oxford

54 Rosenthal (2005) s. 21

sammenfallende. Siden Rosenthal mener at alle mentale tilstander, inkludert de med kvalitativ karakter kan være ubevisste, er han nødt til å gi et alternativ til forståelsen av kvalitativ karakter som karakterisert av hvordan det er for subjektet som er i en tilstand med en slik karakter å være bevisst en tilstand med slik karakter. Rosenthal forsøker også å forklare hva som gjør at en mental tilstand blir bevisst.

Formålet med dette kapittelet er å presentere Rosenthals forklaring av hva en ubevisst mental tilstand er, og hvordan den blir bevisst. Jeg skal også forklare de begrepene han legger til grunn i sin definisjon. I del 2 viser jeg hvordan Rosenthal forstår hva en mental tilstand er, mens del 3 presenterer forskjellige former for bevissthet. Del 4 vil gi en mer detaljert forklaring av HOT-teoriens struktur, mens del 5 undersøker forholdet mellom fenomenal bevissthet og ubevisste tilstander med sensoriske egenskaper generelt. Del 6 gir et alternativ til forklaringen av tilstander med kvalitativ karakter som karakterisert av bevissthet (hvordan det oppleves for subjektet som er i tilstanden å være i tilstanden), mens del 7 tar for seg fenomenal bevissthet. Til slutt presenterer jeg Rosenthals forståelse av selv-bevissthet.

2. *Mentale tilstander*

«Why should being conscious of a property be necessary for that property to even exist?»
[*Consciousness and Mind* (2005) s. 167]

Rosenthal hevder at egenskapen av å være mental og egenskapen av å være bevisst må defineres uavhengig av hverandre. Ettersom måten vi tilsynelatende mottar informasjon om våre mentale tilstander er ved å være dem bevisst, medgir han at det frister å anta at alle mentale tilstander nødvendigvis er bevisste.⁵⁵ Rosenthal mener selv at mentale tilstander ikke bare kan være ubevisste, men at en forklaring av hva en ubevisst mental tilstand er, er nødvendig for å kunne gi en informativ forklaring av hva som gjør en bevisst mental tilstand bevisst.

En mental tilstand, enten den er bevisst eller ubevisst, er nødt til å ha intensjonale, eller sensoriske egenskaper, eller begge deler.^{56,57} Dette er egenskaper som kun mentale tilstander kan ha.⁵⁸ En

55 Rosenthal (2005) s. 21

56 Rosenthal mener forøvrig at alle bevisste tilstander har intensjonalitet.

57 Rosenthal (2005) s. 32

58 En ikke-mental ting, for eksempel et kart eller en setning kan ha intensjonalitet, men kun fordi et vesen med mentale tilstander forstår kartet eller setningen som å uttrykke noe meningsfullt om noe.

tilstand med intensjonale eller sensoriske egenskaper vil dermed være mental, på grunn av disse egenskapene.⁵⁹

«if consciousness is not essential to a state's being a mental state, we can reasonably identify a state's being mental with it's having either intentional or sensory character.» [Consciousness and Mind (2005) s. 47]

Rosenthal definerer en mental tilstand slik: en tilstand T er mental hvis og bare hvis den har en egenskap E, og E kun eksisterer i T.

Men hva går disse egenskapene ut på? Hva er det med den som gjør at de utelukkende oppstår mentalt?

2.1 Intensjonale tilstander

Rosenthal forstår intensjonale tilstander som mentale tilstander med intensjonalitet, altså mentale tilstander som er om noe. De angår, representerer eller står for en ting, egenskap eller situasjon («state of affairs»)⁶⁰. Det er den tingen, egenskapen eller tilstanden den intensjonale mentale tilstanden angår, som danner tilstandens intensjonale objekt (innholdet). Den mentale tilstandens innhold er proposisjonalt, noe som betyr at det kan gjengis språklig ved hjelp av en setning som har en at-klausul («that-clause»). Akten av å ha intensjonal mental tilstand om et objekt, omtaler jeg som en intensjonal handling eller et intensjonalt blikk.

Det finnes mange typer intensjonale tilstander. Vi er i stand til å både håpe at det blir sol i morgen, og å frykte at det blir sol i morgen. I begge tilfellene er det snakk om en intensjonal tilstand. Begge tilstandene har samme innhold. De skilles fra hverandre på grunn av de forskjellige intensjonale attitydene («modes»), nemlig å håpe og å frykte. Flere eksempler på intensjonale attityder inkluderer å vite, ønske, angre, savne osv.

Om vi definerer en intensjonal mental tilstand som en tilstand som er om noe, vil ikke intensjonalitet være eksklusivt for mentale tilstander. Et kunstverk, et kart, eller en setning er eksempler på ikke-mentale ting som også har intensjonalitet. Likevel krever Rosenthals definisjon av mentale tilstander at tilstandens egenskaper kun kan oppstå mentalt. Han er enig i at ikke-mentale ting kan ha intensjonalitet, men innvender at denne intensjonaliteten er «derivative».

⁵⁹ Rosenthal (2005) s. 24

⁶⁰ Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Intentionality»

Rosenthal mener at disse objektene uttrykker intensjonalitet hentet fra en mental tilstand. De henter sin intensjonalitet fra mentale tilstander, men det er kun mentale tilstander som kan oppvise «nonderivative» intensjonalitet.

Rosenthal definerer en intensjonal mental tilstand slik: En mental tilstand M er intensjonal hvis og bare hvis M angår et potensielt sett ikke-eksisterende objekt O, og O er adskilt/forskjellig fra M.

2.2 Fenomenale/sensoriske tilstander

Rosenthal anvender begrepene «fenomenologisk egenskap» og «sensorisk egenskap» som tilsvarende. En mental tilstand med sensorisk egenskap er en tilstand som representerer en bestemt fargevalør, en sensasjon av smerte el. Egenskapene som representeres er kvalitative. Altså, mentale tilstander med sensoriske egenskaper er tilstander med kvalitativ karakter. Fenomenologisk egenskap skiller seg dermed fra fenomenologisk bevissthet. Det er ikke nødvendig at tilstanden er bevisst for at den skal være kvalitativ. Rosenthal skiller seg sterkt fra mange andre filosofer på dette punktet, der mange mener at en tilstand med kvalitativ karakter karakteriseres av hvordan det oppleves som for subjektet som er i tilstanden å være i tilstanden, og dermed at tilstanden er bevisst.

Rosenthal definerer sensoriske egenskaper slik: En mental tilstand M er sensorisk hvis og bare hvis den har en egenskap E, og E er kvalitativ.

3. Former for bevissthet

«No mental phenomenon is more central than consciousness to an adequate understanding of the mind. Nor does any mental phenomenon seem more stubbornly to resist theoretical treatment.» [Consciousness and Mind (2005) s. 21]

Det har vist seg vanskelig å danne en forståelse av bevissthet. Fordi det ikke eksisterer noen renskåren definisjon av begrepet bevissthet, brukes bevissthet som en betegnelse for mange forskjellige mentale fenomen.⁶¹ En teori angående bevissthetens natur bør derfor gi en klar definisjon av akkurat hva bevissthet er.

Rosenthal begynner sitt forsøk på å forklare bevissthet med å skille mellom forskjellige former for

⁶¹ Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Consciousness»

bevissthet. Han skiller først og fremst mellom bevissthet i forhold til organismen som er bevisst («creature consciousness»), og bevissthet i forhold til den mentale tilstanden som er bevisst («state consciousness»). Han skiller også mellom transitiv og intransitiv bevissthet. Transitiv og intransitiv bevissthet angår måten en tilstand eller et vesen kan være bevisst på.

«A creature's being conscious consist, roughly, of it's being awake and being mentally responsive. Plainly, this property of being conscious is distinct from the property a mental state might have.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 46]

3.1 Vesensbevissthet og tilstandsbevissthet

Begrepet «bevissthet» kan altså betegne bevisste vesener eller bevisste mentale tilstander. Et vesen er bevisst om det er våkent og «mentaly responsive».⁶² Med «mentaly responsive» menes det ganske enkelt at vi er i en eller annen mental tilstand.

«I'll refer to (...) an individual being conscious of something as *transitive consciousness*.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 4]

Tilstandsbevissthet sikter til en bevisst mental tilstand, altså en tilstand med intensjonale eller sensoriske egenskaper, samt egenskapen av å være bevisst. Rosenthal hevder at alle mentale tilstander er bevisst på samme måte. Det er ikke noe spesielt ved måten vi er fenomenalt bevisst på, annet enn at tilstanden man er bevisst har sensoriske egenskaper. Tilstandene varierer på grunnlag av deres innhold, og skilles fra hverandre og andre ikke-mentale tilstander på grunn av innholdet, ikke måten vi er dem bevisst. Rosenthal hevder som sagt at bevissthet oppstår ved at vi har en tanke om en mental tilstand, der den mentale tilstanden blir bevisst om vi har en tanke om at vi er i tilstanden. Det spiller ingen rolle hvilken type tilstand det er, kun at den er mental.

«There is only one way mental states are conscious, though the states that are conscious fall into the two broad categories of the qualitative and the intentional.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 192]

Fenomenal bevissthet beskrives gjerne som en egen måte å være bevisst på. Rosenthal hevder at vi kan ha en mental tilstand med kvalitativ karakter uten at vi er den bevisst, og skiller mellom tykk («thick») og tynn («thin») fenomenalitet. Tykk fenomenalitet sikter til en fenomenalitet som oppstår når det er noe det er som for subjektet å ha opplevelsen. I slike tilfeller er subjektet for tilstanden

62 Rosenthal (2005) s. 46

nødt til å være bevisst. Denne fenomenaliteten skilles fra den tynne, hvilket sikter til en mental tilstand med kvalitativ karakter som vi ikke er bevisst, og dermed er det ikke noe det oppleves som for subjektet som er i tilstanden å være i denne tilstanden.⁶³

3.2 *Transitiv og intransitiv bevissthet*

Enten det er snakk om vesensbevissthet eller tilstandsbevissthet, kan bevissthet oppdeles videre. Rosenthal skiller mellom transitiv og intransitiv bruk⁶⁴. Disse betegnelse angår forholdet mellom egenskapen av å være bevisst, og det vesenet eller tilstanden som er bevisst.

Om et vesen har intransitiv bevissthet er det våkent (fremfor å sove eller være i koma). Om en mental tilstand er intransitivt bevisst er tilstanden bevisst, men mangler intensjonalitet. Altså, tilstanden er ikke *om* noe.⁶⁵ Intransitiv bevissthet er dermed en betegnelse for en bevisst mental tilstand uten noe direkte innhold. Transitiv bevissthet sikter til tilfeller der vesenet eller den mentale tilstanden er bevisst *noe*.⁶⁶ Bevissthet blir en relasjonell egenskap mellom vesenet eller tilstanden, og proposisjonen (det intensjonale objektet).

1. Jeg er bevisst
2. Jeg er bevisst ballen
3. Min tanke om ballen er bevisst

Den første setningen er et eksempel på intransitiv bevissthet. Den andre setningen er et eksempel på transitiv bevissthet. Begge er eksempler på vesensbevissthet. Setning nummer tre er både transitiv og et tilfelle av tilstandsbevissthet.⁶⁷

4. *Høyere-Ordens Bevissthet*

I seksjon 1 gir jeg en kort introduksjon til de forskjellige høyere-ordens teoriene. Teoriene forstår fenomenal bevissthet som en egenskap som oppstår ved at man har en høyere-ordens tilstand av en viss type, og at denne tilstanden representerer en første-ordens tilstand. En høyere-ordens tilstand

63 Rosenthal (2005) s. 192

64 Rosenthal (1990) s. 737

65 Rosenthal (1990) s. 737

66 Rosenthal (2005) s. 4

67 Setningseksemplene er hentet fra Uriah Kriegels artikkel «Consciousness and Self-Consciousness» (2004) *Monist* nr. 87

vil si en tilstand som representerer en første-ordens tilstand. HOT-teorien hevder som sagt at vi representerer den første-ordens tilstanden ved å ha en tanke om den. Denne delen gir en mer detaljert forklaring av bevissthetens struktur, slik HOT-teorien forstår den.

Rosenthals høyere-ordens tanketeori er beslektet med HOP-teorien (høyere-ordens persepsjons teori). Der HOP-teorien forstår bevissthet som å oppstå ved en høyere ordens representasjon i form av persepsjon, mener HOT-teorien at bevissthet oppstår ved en høyere-ordens tankerepresentasjon. I følge Rosenthal vil det å være i en bevisst mental tilstand si at vi har en (høyere-ordens) tanke om den mentale tilstanden.⁶⁸

Rosenthal medgir at inntrykket av at mentale tilstander med kvalitativ karakter er bevisste tilstander har intuitiv kraft. Det er tilsynelatende takket være bevissthet at vi har tilgang til disse tilstandene overhode, men, som Rosenthal påpeker, betyr ikke det at alle mentale tilstander med kvalitativ karakter er fundamentalt bevisst. Måten vi mottar informasjon om en ting, sier ikke nødvendigvis noe om den tingens natur.⁶⁹

Derfor er Rosenthal komfortabel med å skille egenskapen av å være mental og egenskapen av å være bevisst. En mental tilstand blir bevisst ved at vi har en høyere-ordens tanke som representerer den mentale tilstanden. Det er ikke bare mentale tilstander med kvalitativ karakter som ikke trenger være bevisst. Den høyere-ordens tanken trenger heller ikke å være bevisst. For dette kreves det en videre tredje-ordens tanke om andre-ordens tanken (denne tilstanden er heller ikke bevisst, med mindre den følges opp av en fjerde-ordens tanke, osv). En mental tilstand blir bevisst på grunn av relasjonen til en annen, ubevisst tilstand. Bevissthet er dermed en relasjonell egenskap som oppstår gjennom forholdet mellom disse ubevisste tilstandene.

Rosenthal skiller mellom introspektiv og ikke-introspektiv bevissthet. Om vi har en høyere-ordens tanke, og denne tanken danner objektet for en tredje-ordens tanke, har vi et tilfelle av introspektiv bevissthet. Om den høyere-ordens tanken er ubevisst, har vi et tilfelle av ikke-introspektiv bevissthet.

Om en mental tilstand er introspektivt bevisst, er vi bevisst på en overveid og reflektert måte.⁷⁰ Ved introspeksjon er vi ikke bare bevisst den mentale tilstanden vi er i. Vi er også bevisst at vi er den

68 Rosenthal (2005) s. 27

69 Rosenthal (2005) s. 21

70 Rosenthal (2005) s. 48

bevisst.⁷¹ Med ikke-introspektiv bevissthet sikter Rosenthal til bevisste mentale tilstander vi ikke er eksplisitt klar over at vi er bevisst. Tilstandene er bevisst på en ureflektert, utematisk måte, og vi er ikke klar over at vi er i disse tilstandene. Det vil si, tilstanden er bevisst, men vi er ikke bevisst at vi er den bevisst. Ikke-introspektiv bevissthet blir dermed det samme som mental-tilstands bevissthet, eller eventuelt fenomenal bevissthet (om tilstanden man er bevisst har sensorisk egenskap). Om vi skal bli introspektivt bevisst må vi først være ikke-introspektivt bevisst, ettersom et tredje-ordens nivå trenger et andre-ordens nivå å rette seg mot/være om.

Rosenthal definerer introspektiv bevissthet slik: en mental tilstand M er introspektiv bevisst hvis og bare hvis den kommer sammen med en tanke M2, der objektet for M2 er M. Samtidig kommer M2 sammen med en tanke M3, der objektet for M3 er M2.

«when we are reflectively and introspectively aware of a mental state, we are aware not only of being in that mental state; we are also aware that we are aware of being in it.» [Rosenthal (2005) s. 28]

Så hvordan beveger vi oss fra en ikke-introspektiv andre-ordens tilstand til en introspektiv tredje-ordens? I følge Rosenthal krever det ikke mer enn at vi ganske enkelt bestemmer oss for det. Han hevder at vi erfarer på en slik måte at når vi først har en (ikke-introspektivt) bevisst mental tilstand, så er vi disponert til å ha en bevisst tanke om denne tilstanden, og dermed bli introspektivt bevisst tilstanden.⁷² For subjektet fremstår introspeksjon som noe umediert. Vi trenger (tilsynelatende) ikke noe som formidler mellom tilstanden og vår introspektive bevissthet om den. Rosenthal hevder også at introspeksjon fremstår som noe vi kan kontrollere, ettersom vi introspekterer fordi vi bestemmer oss for å introspektere.⁷³

I motsetning til HOP-teoretikerne, betrakter Rosenthal introspeksjon som en (høyere-ordens) tanke, ikke en indre persepsjon. Introspeksjon er ikke en form for indre monotorering, men resultatet av at vi retter oppmerksomheten mot en av tilstandene i bevissthetsstrømmen. Rosenthal beskriver det å være oppmerksom på noe, som at man tenker på det. Å være introspektivt bevisst vil dermed si at vi har en tanke om en bevisst mental tilstand.⁷⁴

«An independent account of introspective awareness, together with the need to explain the

71 Rosenthal (1990) s. 730

72 Rosenthal (2005) s. 29

73 Rosenthal (2005) s. 103

74 Rosenthal (2005) s. 107

difference between introspective and nonintrospective consciousness, by themselves led us to the HOT-hypothesis.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 110]

5. Sensoriske tilstander og fenomenal bevissthet

Rosenthal definerer som sagt en mental tilstand som en tilstand med egenskaper som kun kan oppstå mentalt, slik som intensjonale og sensoriske tilstander. Tilstanden trenger ikke å være bevisst for å være mental. Om tilstander med kvalitativ karakter kan være ubevisste, vil de ikke karakteriseres av hvordan det oppleves som for subjektet som er i den mentale tilstanden å være i den mentale tilstanden. Hvordan karakteriserer Rosenthal tilstander med kvalitativ karakter? Hvorfor antar så mange filosofer at tilstander med kvalitativ karakter nødvendigvis er bevisste? Denne delen av avhandlingen vil jeg utforske forholdet mellom sensoriske egenskaper og fenomenal bevissthet.

Først en liten oppsummering. Rosenthal hevder at alle mentale tilstander, uansett type, inneholder en av to (eller begge) egenskaper, nemlig sensorisk egenskaper⁷⁵ og intensjonalitet.⁷⁶ En tilstand kan ikke betraktes som mental om den ikke inneholder enten intensjonalitet eller sensoriske egenskaper (eller begge deler). Han forstår intensjonale mentale tilstander som tilstander som er *om* noe, tilstander med et innhold. At intensjonalitet kan forekomme ubevisst, er i følge Rosenthal ikke en kontroversiell påstand. Det samme gjelder ikke for tilstander med kvalitativ karakter (tilstander med sensoriske egenskaper)⁷⁷. Disse tilstandene er vanskeligere å definere, men gjelder for eksempel kroppslige sensasjoner som smerte, eller fargevalørene ved en visuell erfaring.

Som alt nevnt er det mange filosofer som mener at en mental tilstand med kvalitativ karakter er fenomenalt bevisst. Mange forstår tilstanden som å karakteriseres av hvordan det er å oppleve den («what it is like»). Siden Rosenthal argumenterer for at sensoriske tilstander kan være ubevisste, er han nødt til å presentere en alternativ definisjon av tilstanden, en definisjon som er uavhengig av hvordan det oppleves for subjektet å ha en bevisst erfaring.

I neste avsnitt gjengir jeg Rosenthals eksempler på ubevisste mentale tilstander med sensoriske

75 Rosenthal behandler begrepene «sensorisk» og «fenomenologisk» som synonyme, men benytter seg nesten utelukkende av «sensorisk». Jeg gjør det samme.

76 Rosenthal (2005) s. 23

77 Kvalitativ/sensorisk karakter danner egenskapene som utgjør kvalitative/sensoriske tilstander og skiller dem fra hverandre.

egenskaper (3.1). Deretter tar jeg for meg bevisste mentale tilstander med sensoriske egenskaper (fenomenal bevissthet) (3.2), for til slutt å undersøke årsaken til at tilstander med kvalitativ karakter så ofte forstås som fundamentalt bevisste (3.3).

5.1 Ubevisste Mentale Tilstander

En mental tilstand med sensorisk egenskap vil som sagt si en tilstand som representerer et eller annet kvalitativt innhold. I sin argumentasjon for at sensoriske tilstander kan være ubevisste eksemplifiserer Rosenthal med smerteopplevelse. Det er vanskelig å påvise hvorvidt en kroppslig sensasjon kan være ubevisst. Det kan tross alt ikke være noe det oppleves som for subjektet å ha denne smerte-sensasjonen. Rosenthal presenterer likevel et par gode argument i form av eksempler. For det første, om jeg har vondt i hodet, en vedvarende smerte som varer i flere timer, er jeg sjeldent (eller aldri) eksplisitt bevisst sensasjonen hele tiden. Bevisstheten om at jeg har en smerte kommer og går, den er ikke noe jeg konsentrerer meg om time for time. Likevel er det naturlig å omtale det som en lang, vedvarende smerteopplevelsen.

Her kan det innvendes at så lenge jeg ikke er klar over at jeg er i en smertetilstand, så har jeg ingen slik vedvarende smerte, men heller en hodepine som kommer og går. Hvorvidt vi kun har kroppslige sensasjoner når vi er dem bevisst, er vanskelig å påvise, men Rosenthal kommer med nok et argument: selv om jeg er klar over at jeg har vondt i hode, betyr ikke dette nødvendigvis at jeg er bevisst alle aspektene ved smertesensasjonen. Jeg kan for eksempel ha ekskludert akkurat hva slags smertesensasjon det dreier seg om (stikkende, dunkende, skjærende osv). Om dette forekommer, utelukkes enkelte kvalitative karakterer ved tilstanden fra erfaringen, og dermed, bevisstheten. Vi er ikke bevisst alle de kvalitative karakterene ved tilstanden. Rosenthal konkluderer at om vi kan ha en erfaring uten å være bevisst alle de kvalitative karakterene sansene presenterer oss med, så har vi ingen grunn til å tro at vi ikke kan ha ubevisste mentale tilstander med kvalitativ karakter.⁷⁸

5.2 Bevisste mentale tilstander

«What it is like for one to be in a qualitative state is a matter of how one is conscious of that state. (...) And how we are conscious of our qualitative states is a matter of how our HOTs characterize those states.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 186]

78 Rosenthal (2005) s. 155

Hva med tilfeller der tilstanden med sensorisk egenskap er bevisst? Danner bevissthet og den sensoriske egenskapen to separate egenskaper? Rosenthal er nødt til å demonstrere at egenskapene er uavhengige, selv i tilfeller av fenomenal bevissthet.

Hvordan vi opplever en sensasjon er delvis et resultat av selve sensasjonen, men avhenger også av andre faktorer, slik som oppmerksomhet, interesse, distraksjon og evne til å legge merke til diverse mentale egenskaper.⁷⁹ Disse faktorene påvirker mengden sensorisk informasjon vi presenteres med. Altså, de påvirker ikke sansenes evne til å motta informasjon, men heller tilgangen bevisstheten har til denne informasjonen.

«When one has a sensation of red, for example, one is sometimes conscious of it in respect of a highly specific shade of red, and sometimes simply in respect of some nondescript shade; similarly for saturation and brightness.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 186]

Hvordan en tilstand man har eller er i representeres (av HOT), avgjør altså hvordan den oppleves for subjektet.⁸⁰ Som vist i del 5.1, mener Rosenthal at vi er i stand til å ekskludere enkelte sensoriske egenskaper fra erfaringen. HOT avgjør dermed hvor nyansert den kvalitative visuelle erfaring av for eksempel en farge er (for eksempel hvor mange valører som inkluderes), eller hvordan det å ha vondt i hodet oppleves. Hvordan en tilstand med kvalitativ karakter erfares («what it is like») er dermed, i følge Rosenthal et resultat av HOTs representasjon av den sensoriske tilstanden, ikke den sensoriske tilstanden i seg selv; den vil alltid representeres. Dette innebærer muligheten for fortolkning, eksklusjon av informasjon (slik som i eksempelet med smerte), og også misrepresentasjon (som i tilfeller av illusjon og hallusinasjon). HOT representerer ikke den kvalitative tilstanden *som* bevisst, men *som* kvalitativ.⁸¹ Og siden det er HOT som avgjør hvordan det er å ha den kvalitative tilstanden («what it is like»), mener Rosenthal det er rimelig at den også avgjør om det er noe for oss å være i tilstanden i det hele tatt.⁸²

I følge Rosenthal er HOT-teorien i stand til å forklare variasjonene i måten vi er bevisst sensoriske tilstander. Dermed kan teorien ta høyde for variasjoner i forhold *hvordan* vi opplever de sensoriske tilstandene, så vel som variasjonene i selve tilstandene. Dette er en av teoriens styrker.

Enten den mentale tilstanden er intensjonal, sensorisk eller begge deler, er ikke dens funksjon

79 Rosenthal (2005) s. 186

80 Rosenthal (2005) s. 187

81 Rosenthal (2005) s. 193

82 Rosenthal (2005) s. 194

avhengig av bevissthet. Rosenthal skiller mellom kvalitativ og subjektiv karakter. Den subjektive karakteren dannes delvis på grunnlag av den sensoriske, men ikke omvendt. Når vi er bevisst en tilstand med sensoriske egenskaper, utfører vi en tolkning. Den høyere-ordens tanken representerer den sensoriske tilstanden. Ettersom den høyere-ordens tilstanden er en tanke (fremfor for eksempel en persepsjon), har vi ingen grunn til å anta at den er like detaljert som tilstanden den representerer. Den høyere-ordens representasjonen avgjør hvordan vi opplever tilstander med kvalitativ karakter, men er ikke del av den kvalitative karakteren i seg selv. Den høyere-ordens tanken er ikke selv en fenomenalt bevisst tilstand (det er ikke noe det oppleves som for subjektet som har den høyere-ordens tanken å tenke den høyere-ordens tanken med mindre subjektet er introspektivt bevisst). Det er tilstanden den høyere-ordens tanken er om som blir fenomenalt bevisst (dersom tilstanden har sensoriske egenskaper).

5.3 Sensoriske tilstanders funksjon

En mental tilstand kan ha kvalitativ karakter uten at den er bevisst.⁸³ Rosenthal hevder at mange filosofer har en intuisjon om at bevissthet er en fundamental del av tilstander med kvalitativ karakter. Rosenthal forsøker å forklare hvorfor. Denne delen undersøker tre forskjellige årsaker til det subjektive inntrykket vi har angående forholdet mellom bevissthet og sensoriske egenskaper.

Den første angår adferd. Vi har, i følge Rosenthal, tilsynelatende liten grunn til å tro at ubevisste tilstander med sensoriske egenskaper kan påvirke adferd⁸⁴. Rosenthal påpeker at vi ikke har en tilsvarende intuisjon i forhold til intensjonale tilstander. Han forklarer intuisjonen angående intensjonalitet slik: vi har personlig interesse i å tillegge intensjonale mentale tilstander til oss selv og andre, fordi det er intensjonalitet som motiverer oppførsel. Om jeg, for eksempel, slamrer med dørene, er innesluttet og tilbaketrukket, vil menneskene rundt meg anta at jeg er sint, eller kanskje lei meg. Disse intensjonale attitydene forklarer hvorfor jeg oppfører meg slik jeg gjør. Vi tolker andres oppførsel på denne måten stadig vekk, og har en antakelse om at det er en intensjonal tilstand som ligger til grunn for andres (og ens egen) oppførsel, til tross for at de (eller vi) ikke er bevisst tilstanden.

Derfor antar vi at en tilstand har intensjonalitet, til tross for at vedkomne som er i den ikke er bevisst tilstanden.⁸⁵ Eksisterer det noen tilsvarende grunn til å tolke handlinger i lys av tilstander med sensoriske egenskaper?

83 Rosenthal (2005) s. 152

84 Rosenthal (2005) s. 152

85 Rosenthal (2005) s. 153

Rosenthal hevder at selv om intensjonale tilstander gjerne kan forklare adferd, så betyr ikke det at tilstander med sensoriske egenskaper er irrelevante i dette henseende. Tvert imot; det finnes, i følge Rosenthal, mange tilstander med sensoriske egenskaper som påvirker tanke, handling og tale, uten å være bevisste.⁸⁶ Eksempler inkluderer ubevisst visuell informasjon, slik som (1) «blindsight», (2) «peripheral vision» og (3) «subliminal perception», samt (4) kroppslige sensasjoner, slik som smerte, eller det mer diffuse humøret.

(1): Blindsyn («blindsight») betegner en tilstand der en person har deler av sin primære visuelle cortex ødelagt. De er dermed blinde i et område av deres visuelle felt («visual field»). Likevel kan de gjette egenskaper ved ting som representeres i det blinde feltet med svært høy presisjon, og kan til og med motta objekter, slik som å ta imot en ball.⁸⁷ Til tross for at vi mottar en form for informasjon i disse tilfellene, mener Rosenthal likevel at det ikke er snakk om noen bevisst persepsjon. Han mener at dette er et tilfelle av en ubevisst tilstand med kvalitativ karakter.

(2): «Peripheral vision», eller sidesyn angår den visuelle informasjonen vi mottar som ligger utenfor det primære fokuset. Om vi betrakter et bilde, mottar vi visuell informasjon om for eksempel veggen bak, uten at dette er noe vi er eksplisitt bevisst. Eller, når vi kjører og ser en annen bil i sidesynet, kan dette forårsake at vi svinger for å unngå kollisjon.⁸⁸ I dette tilfelle påvirkes adferd av informasjon vi ikke er eksplisitt bevisst.

(3): Subliminal persepsjon («subliminal perception») sikter til ubevisst visuell informasjon. Også dette påvirker, i følge Rosenthal adferd. Vi finner mange eksempler på «subliminal perception» i reklame, logoer ol. For eksempel Amazon logoen. Den har en strek fra a til z, i form av et smil. Dette kan ha den ubevisste effekten at vi forbinder Amazon med noe positivt.

(4): Kroppslige sensasjoner slik som smerte kan, i følge Rosenthal påvirke adferd. Det hender andre er klar over at vi er i en smerte-tilstand på grunnlag av denne adferden, uten at vi er klar over det selv.⁸⁹ For eksempel, om jeg halter vil andre anta at jeg har vondt i beinet. Det er ikke nødvendig at jeg er klar over at jeg har vondt når jeg halter. Kanskje fokuserer jeg på noe annet enn smertesensasjonen, mens de som legger merke til haltingen min vet at jeg har vondt. Dette forekommer for eksempel med idrettsutøvere under konkurranse.

Mange filosofer (for eksempel Tye og Dretske) er enige med Rosenthal i at vi kan ha ubevisste

86 Rosenthal (2005) s. 190

87 Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Higher-Order Theories of Consciousness»

88 Rosenthal (2005) s. 243

89 Rosenthal (2005) s. 109

sensoriske tilstander slik som i tilfeller som «blind-sight», og at disse tilstandene kan påvirke adferd. Slike filosofer skiller seg fra Rosenthal i sin forklaring av hva som skiller ubevisste sensoriske tilstander fra tilfeller der disse tilstandene er bevisst. Representasjonister vil for eksempel mene at den ubevisste tilstanden har et annet innhold enn den bevisste. Det vil si, den representeres på en annen måte. Det er måten den representeres på, ikke at den representeres, som gir tilstanden fenomenalitet. Rosenthal, derimot, argumenterer for at den sensoriske tilstanden har samme innhold enten den er bevisst eller ikke. Rosenthal anser en sensorisk tilstand som uavhengig av bevissthet (og subjektiv karakter), selv i tilfeller der den sensoriske tilstanden er bevisst.

Rosenthal presenterer flere årsaker til den intuitive forståelsen vi har av tilstander med sensoriske egenskaper som bevisste tilstander. For det første forbinder vi tilstander med sensoriske egenskaper med bevissthet, ettersom det er disse vi stort sett legger merke til. Som sagt kan ubevisste sensoriske tilstander påvirke adferd, men da er det sjeldent vi legger merke til hvordan. Det oppstår dermed, i følge Rosenthal, en intuitiv forbindelse mellom bevissthet og sensoriske tilstander. Jo mer vi forbinder en viss mental tilstand med egenskapen av å være bevisst, jo mindre legger vi merke til de ubevisste tilfellene. Dessuten befinner ofte handlingene våre seg innenfor en kontekst som hindrer oss i å kommentere andres ubevisste (for dem) mentale tilstander. Det hender at vi legger merke til en annen persons humør eller ønsker før de selv gjør det. Rosenthal hevder at vi vanligvis ikke kommenterer på andres mentale tilstander når de ikke er klar over dem selv, ettersom dette er noe den sosiale konteksten gjør det uhøflig å påpeke.⁹⁰

Det tredje, og etter min mening viktigste eksempelet, angår identifikasjon. Rosenthal spekulerer på om årsaken til at vi intuitivt oppfatter sensoriske egenskaper som fundamentalt bevisste er at de skilles fra hverandre og identifiseres på grunnlag av tilfellene vi er bevisst, altså tilfeller der det er noe det oppleves som for subjektet som erfarer dem. Vi skiller bevisste mentale tilstander med sensoriske egenskaper fra hverandre på bakgrunn av hvordan det er å erfare dem. For eksempel mener jeg at rød ligner mer på rosa enn på grønt fordi det er slik jeg erfarer fargene når jeg ser dem. Rosenthal innvender at dette ikke i seg selv gir grunn til å anta at de ikke kan forekomme ubevisst. Han mener at de sensoriske tilstandene har de samme egenskapene, likegyldig av om vi er klar over dem eller ikke.⁹¹

«We fix the extension of our terms for the various kinds of sensory state by way of the conscious

90 Rosenthal (2005) s. 136

91 Rosenthal (2005) s. 137

cases, both our own and those of others, but this in no way shows that all sensory states are conscious states.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 138]

6. «Homomorphism»-teori

Om sensoriske tilstander ikke er avhengig av bevissthet, hva består tilstandene av? Rosenthal er nødt til å presentere et alternativ til definisjonen av tilstander med sensoriske egenskaper som fundamentalt bevisst. Altså, han må vise hvordan ubevisste sensoriske tilstander arter seg uten å inkludere erfaring, ettersom tilstandene ikke dannes på grunnlag av hvordan det er å oppleve dem.

Rosenthal tar utgangspunkt i klassifikasjoner. Han hevder som sagt at en av grunnene til at vi intuitivt forstår sensoriske tilstander som fundamentalt bevisst, er fordi vi klassifiserer og skiller mellom dem med utgangspunkt i de bevisste tilfellene. Rosenthal er uenig i denne forklaringen av klassifisering. Han hevder at klassifiseringen av sensoriske tilstander ikke tar utgangspunkt i de tilfellene vi er bevisst, men i de fysiske objektene som representeres på første-ordens nivået. Han kaller dette for «homomorphism»-teori. Teorien arter seg slik:

En fenomenalt bevisst tilstand klassifiserer tilstandens sensoriske egenskaper i grupper, eller «familier».⁹² Medlemmene av familiene ligner på og skiller seg fra hverandre på samme vis som de samsvarende egenskapene ved fysiske objekt ligner på og skiller seg fra hverandre.⁹³ Rosenthal eksemplifiserer med farger: en visuell sensasjon med kvalitativ karakter av rød ligner mer på en visuell sensasjon av rosa enn av blå. Han hevder ikke at fargeegenskapene ved visuelle sensasjoner er lik de fysiske fargenes egenskaper⁹⁴. Poenget er heller at den mentale fargefamilien samsvarer med den fysiske fargefamilien i form av relasjonene mellom medlemmene i hver gruppe. Når den mentale sensasjonen av rød ligner (som i at den erfares som lik) mer på rosa enn på blå, gjenspeiler dette relasjonene mellom fargeegenskapene ved fysiske objekt.⁹⁵ Dette gjelder ikke bare visuelle egenskaper, men alle sensoriske «modalities»⁹⁶, inkludert kroppslige sensasjoner.

«Just as with mental and physical color, mental roundness and triangularity resemble and differ

92 Rosenthal (2005) s. 139

93 Rosenthal (2005) s. 140

94 HOT-teorien er ikke avhengig av at vi har tilgang til hvordan fysiske objekt faktisk fremstår. Vi skiller ikke mellom objektene ved egenskapene deres, men snarere hvordan disse egenskapene representeres. De fysiske egenskapene forblir de samme, likegyldig av hvordan vi fremstiller dem.

95 Rosenthal (2005) s. 140

96 «Modality» sikter til sansene.

from each other in ways homomorphic to the similarities and differences that hold between physical roundness and triangularity.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 140]

Klassifiseringen av kvalitativ karakter har dermed egenskaper ved fysiske objekt som sitt endelige utgangspunkt. Den klassifikasjonen man utfører når man er fenomenalt bevisst baserer seg på disse kvalitetene. Det gjør, i følge Rosenthal, også de ubevisste. Han sammenligner kvalitativ karakter med objekt i verden; objektene består likegyldig av om de sanses eller ikke.⁹⁷ På samme måte består egenskapene vi anvender for å skille mellom sensoriske tilstander selv når de ikke erfares bevisst. Dermed vil ubevisste tilstander med kvalitativ karakter både ligne på og skille seg fra hverandre basert på samme grunnlag som de bevisste tilstandene.

Det er likheter og forskjeller på de kvalitative karakterene ved en bestemt modalitet som bidrar til å karakterisere den. Relasjonene av likhet og forskjell karakteristisk for hver kvalitative karakter bidrar til å avgjøre hva som gjør tilstanden adskillbar innenfor hver modalitet («modality»). Altså, vi skiller mellom kvalitativ karakter innenfor hver modalitet på grunnlag av relasjonen kvaliteten står i i forhold til andre kvalitative karakterer. På denne måten hjelper relasjonene mellom modalitetene oss i å forstå de kvalitative karakterene, selv om de ikke kan si noe om hvordan det oppleves å erfare dem.⁹⁸ En fenomenalt bevisst tilstand gjenspeiler og klassifiserer på grunnlag av de sensoriske egenskapene, ikke på grunnlag av hvordan det er å oppleve dem.⁹⁹

Rosenthal definerer kvalitativ karakter slik: «sensory qualities are properties of states of organisms, families which bear certain systematic relations to families of properties of physical objects and processes to which the organism can respond».¹⁰⁰ Derfor er ikke kvalitativ karakter avhengig av at den sensoriske tilstanden er en bevisst tilstand.

Bevissthet er ikke den eneste kilden vi har til informasjon angående sensorisk karakter. Likevel kan vi ikke være bevisst informasjonen uten at tilstanden er bevisst. Men Rosenthal mener at vi kan vite at informasjonen er tilstede, likegyldig av om vi er bevisst den eller ikke.¹⁰¹

«Mental qualities are properties of states that figure in the perceptual functioning of a particular sensory modality, and whose similarities and differences are homomorphic to those which hold

97 Rosenthal (2005) s. 138

98 Rosenthal (2005) s. 144

99 Rosenthal (2005) s. 204

100 Rosenthal (2005) s. 142

101 Rosenthal (2005) s. 144

among the properties perceptible by that modality.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 203]

Når vi sanser mottar vi informasjon om fysiske objekt. Denne informasjonen klassifiseres på samme måte enten vi er den bevisst eller ikke. Klassifikasjonen baserer seg på forholdene mellom objektene egenskaper. Vi er dermed i stand til å skille mellom sensoriske egenskaper (eller, vite *hvordan* de grupperes) uten å være dem bevisst.

6.1 «Quality space»

«What it's like for one to see red depends on the position one is conscious of physical red as having in the quality space of perceptible colors.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 213]

Hvordan det oppleves som å være i en tilstand med kvalitativ karakter er delvis avhengig av erfaringskonteksten. Det vil si, når man har en erfaring av et fysisk objekt, befinner dette objektet seg i en kontekst. Rosenthal kaller denne konteksten et «quality space». Konteksten (eller «quality space») påvirker hvordan vi erfarer de kvalitative egenskapene.

Noen kvaliteter blir vi kun bevisst når de står i en viss posisjon i forhold til andre kvaliteter. Vi legger for eksempel kun merke til visse fargenyanser når de står i relasjon til andre. Hvordan det er å se en farge avhenger av den fysiske fargens posisjon i spekteret av fysiske farger. En grønnfarge oppleves annerledes om den plasseres ved siden av en blåfarge eller en guldfarge. Forskjellen i det fysiske «quality space» vil resultere i tilsvarende forskjeller i det mentale «quality space». Rosenthal sammenligner erfaringen av å se en bestemt rødfarge for en person som kun har vært eksponert for svart eller hvit, og hvordan det er for en person med normal perseptuell erfaring. Personene ville plassert fargen i drastisk forskjellige «quality space», og deres erfaring ville vært tilsvarende forskjellig.¹⁰² Relasjonene mellom de forskjellige kvalitetene gjør oss i stand til å legge merke til nye ting og overse andre, avhengig av hvilket «quality space» vi befinner seg i.

Erfaring fremstår riktig nok ikke slik når vi er den bevisst. Dette kommer, i følge Rosenthal av at introspektivt bevisste tilstander gir inntrykk av at vi er bevisst tilstanden på grunn av dens individuelle sett av sensoriske egenskaper. Vi er sjeldent klar over at det er konteksten som gjør oss oppmerksom på disse egenskapene. En mulig årsak til dette er at vi har en tendens til å fokusere på

¹⁰²Rosenthal (2005) s. 213

en bestemt egenskap når vi er introspektivt bevisst. Hvordan vi opplever en egenskap avgjøres ikke av hvordan vi i utgangspunktet mottok den kvalitative informasjonen. Vi er komparativt bevisst sensoriske kvaliteter fordi vi er bevisst dem som del av en kontekst, et «quality space», ikke fordi vi aktivt sammenligner dem med andre (samtidig erfarte) sensoriske egenskaper.

7. Fenomenal bevissthet

Om mentale tilstander med sensoriske egenskaper er uavhengig av egenskapen av å være bevisst, vil ikke innholdet i mentale tilstander med sensoriske egenskaper forandre seg om man er bevisst tilstanden. Dette vil ikke si at den høyere-ordens tanken representerer alle egenskapene ved den mentale tilstanden. Måten en mental tilstand representeres på avhenger av faktorer slik som tolkning og konsept. Formålet med denne delen er å forklare hvordan Rosenthal karakteriserer en fenomenalt bevisst tilstand uten at den sensoriske egenskapen blir fundamentalt bevisst.

7.1 Feiltolkning og fortolkning

En mental tilstand blir bevisst ved at den representeres av en høyere-ordens tanke. Rosenthal hevder at en høyere-ordens representasjonen av en sensorisk tilstand er en fortolkning.¹⁰³ Tilstanden representeres ved at man har en tanke om den, og denne tanken trenger ikke å beskrive tilstanden i fullstendig detalj. Representasjonen innebærer et utvalg og en fortolkning av de sensoriske egenskapene.

«In representing us to ourselves as being in states of various sorts, HOTs are in effect interpretations of ourselves as being in those states.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 211]

Det kan være en viss forskjell på en mental tilstand og måten vi er bevisst tilstanden på. Den høyere-ordens tanken vil, i følge Rosenthal, ikke alltid representere hver eneste egenskap ved den mentale tilstanden. Jeg kan for eksempel lytte til et musikkstykke uten å være bevisst bassen, ha vondt i kneet, uten at jeg registrerer hva slags type smerte det er (stikkende, dunkende, skjærende osv), eller betrakte en rød vegg uten å legge merke til alle fargenyansene. Den høyere-ordens tanken representerer heller ikke hver eneste tilstand.¹⁰⁴ Rosenthal hevder at grunnen til at vi ikke er klar over noen fortolkning er fordi den høyere-ordens tanken ofte er ubevisst.

103Rosenthal (2005) s. 211

104Rosenthal (2005) s. 211

Vi er også i stand til å misrepresentere en sensorisk tilstand, altså representere tilstanden som å ha egenskaper den ikke har, eller representere innholdet feil. Rosenthal viser til tilfeller der tannlegepasienter hevder at de føler smerte, til tross for at nervene er bedøvd.¹⁰⁵ Pasienten representerer og opplever tilstanden som å ha egenskaper (smerte) tilstanden egentlig mangler. Rosenthals tolkning av slike tilfeller av feilrapportering angående ens egne sensoriske tilstander er kontroversiell, fordi smerteopplevelser fremstår som noe vi har direkte tilgang til, og derfor sjeldent eller aldri kan ta feil av.

Eller, om jeg for eksempel studerer en grønn ball øyeblikket etter at jeg blendes, vil jeg representere den grønne ballen (og resten av synsfeltet) som å ha hvite flekker, og dermed som å ha egenskaper ballen egentlig mangler. Dette er et tilfelle av illusjon. Det hender også at den høyere-ordens tanken representerer en ikke-eksisterende mental tilstand, slik som når man hallusinerer.

Misrepresentasjon og fortolkning av den mentale tilstanden er mulig fordi den mentale tilstanden og den høyere-ordens tanken er uavhengige av hverandre.¹⁰⁶

«it never seems to us as though consciousness misrepresents those mental appearances but having the last word on what it's like for one to be in a state does not mean having the last word on what state one is actually in. And consciousness is not authoritative about that.»
[*Consciousness and Mind* (2005) s. 213]

7.2 Konsept

Om vi er i en fenomenalt bevisst tilstand, legger vi merke til og skiller mellom de sensoriske egenskapene ved bruk av begrep. Vi har kun konsepter angående de egenskapene vi legger merke til (og som alt nevnt er vi ikke eksplisitt bevisst all informasjonen sansene har tilgang til).¹⁰⁷ Når vi danner nye begrep, er det fordi vi legger merke til en egenskap vi overså tidligere. Dermed, om vi har raffinerte begrep innen et felt vil også den bevisste erfaringen være mer raffinert.¹⁰⁸ Vi vil legge merke til detaljer og nyanser vi ikke var klar over tidligere.

«The degree to which we are conscious of differences among sensory qualities depends on how fine grained the concepts are that figure in our higher-order thoughts.» [*Consciousness and*

105Rosenthal (2005) s. 209

106Rosenthal (2005) s. 209

107Rosenthal (2005) s. 204

108Rosenthal (2005) s. 147

Om den høyere-ordens tilstanden var en persepsjon ville det vært mulig å representere den mentale tilstanden i fullstendig detalj. Siden Rosenthal mener at den høyere-ordens tilstanden er en tanke, blir ikke representasjonen like fingradert. Hvor fingradert representasjonen er avhenger av mengden begrep vi har.

Vi anvender begrepet i vår representasjon. Rosenthal påpeker at selv om vi bruker begreper når vi representerer, så trenger ikke begrepene å være spesielt avanserte, ettersom det ville gjort det umulig for spedbarn og dyr å ha bevissthet.¹⁰⁹ HOT-teorien har blitt sterkt kritisert på dette punktet. Mange representasjonister mener at fenomenalt innhold ikke kan være begrepslig. Dessuten er det uklart akkurat hva et begrepslig innhold går ut på, om vi hverken trenger spesielt fingraderte begrep eller syntaktisk struktur for å kunne ha en tilstand med begrepslig innhold. Det er en av de mest prominente innvendingene mot HOT-teorien, men det er ikke et problem jeg utforsker videre.

8. *Selv-bevissthet*

Som med all annen bevissthet, oppstår også selv-bevissthet ved at vi har en tanke om en mental tilstand. Rosenthal hevder at alle høyere-ordens tanker innebærer en implisitt tanke om oss selv; en mental tilstand er bevisst om vi har en tanke om oss selv som å være i den mentale tilstanden.¹¹⁰ Uten selv-bevissthet ville ikke tilstanden vært bevisst. Selv-bevissthet går altså hånd i hånd med bevissthet; man kan ikke ha det ene uten det andre. Det er fordi innholdet til den høyere-ordens tanken ikke kun er den mentale tilstanden, men også oss selv som subjektet for tilstanden. Om vi skal være bevisst en mental tilstand må den høyere-ordens tanken representere tilstanden slik at vi opplever den som å være til stede («present»). Dette mener Rosenthal vil si at vi er bevisst tilstanden som å tilhøre noen. Tilstandens subjekt må naturligvis være oss selv, om ikke ville tilstanden ikke vært bevisst.¹¹¹

«The content of a HOT must be that I am, myself, in that mental state.»

[*Consciousness and the Mind* (2002) s. 343]

109Rosenthal (2005) s. 147

110Rosenthal (2005) s. 34

111Rosenthal (2005) s. 342

Rosenthal mener dessuten at for at den høyere-ordens tanken skal representere en bestemt mental tilstand («token»), fremfor en viss type mental tilstand («type»), så er den høyere-ordens tilstanden også nødt til å representere tilstanden som å tilhøre noen, nemlig oss selv.

«the only way for a thought to be about a particular mental state is for it to be about somebody's being in that state. Otherwise, the thought would just be about that type of mental state, and not about the particular token of it.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 34]

Rosenthal mener selv-bevissthet er en nødvendig del av bevissthet, men karakteriserer ikke selv-bevissthet i forhold til det subjektive første-persons perspektivet. Han forstår det heller som en tanke. For hver høyere-ordens tanke har vi en tanke om oss selv.

Måten Rosenthal definerer selv-bevisst på skaper problem for HOT-teorien. Neste kapittel gir en mer omfattende forklaring av hva selv-bevissthet er, og Rosenthals forståelse av selv-bevissthet. Kapittel 4 og 5 vurderer Rosenthals forståelse av selv-bevissthet. Til slutt vurderer jeg hvorvidt Rosenthals definisjon er holdbar, og om den klarer å utfylle sin funksjon i forhold til HOT-teorien.

Selv-Bevissthet

En mental tilstand blir bevisst når tilstanden representeres av en høyere-ordens tanke. Vi har en høyere-ordens tanke om den bevisste mentale tilstanden. Vi har også en tanke om oss selv som å være i tilstanden. Den høyere-ordens tanken representerer tilstanden som å være bevisst for noen, der «noen» vil si oss selv. Det er takket være tanken om oss selv som å være i den bevisste tilstanden at den bevisste tilstanden er nåværende («present»). Om vi ikke tenker på tilstanden som å være nåværende vil den heller ikke være bevisst.¹¹² Dessuten gjør tanken om oss selv som å være i den mentale tilstanden oss i stand til å representere en bestemt mental tilstand fremfor en type mental tilstand.¹¹³ Den høyere-ordens tanken er en representasjon av den mentale tilstanden som blir bevisst. Den mentale tilstanden blir bevisst fordi den høyere-ordens tanken som er om den mentale tilstanden, også er en tanke om subjektet som er i tilstanden.

Hva går denne bevisstheten om oss selv ut på? Vi kan også være bevisst egenskaper ved oss selv. For eksempel, om jeg er bevisst at jeg er sliten, er jeg bevisst egenskapen av å være sliten som en egenskap ved meg selv. Jeg er ikke bare interessert i denne formene for selv-bevissthet, men også hvordan vi er bevisst oss selv som oss selv. Når jeg er bevisst meg selv som å være sliten, er jeg bevisst en egenskap jeg har (svak selv-bevissthet)¹¹⁴. Vi kan også være bevisst oss selv som det individet egenskapen tilhører (sterk selv-bevissthet)¹¹⁵. Denne typen sterk selv-bevissthet angår ikke informasjon om oss selv, men hvordan vi vet at denne informasjonen angår oss selv. Når jeg tenker at jeg er sliten er jeg bevisst meg selv som å være sliten. Jeg kan også bevisst meg selv som den som tenker/sier at jeg er sliten. Altså, jeg er bevisst meg selv som subjektet for tanken jeg tenker. Vi kan også være bevisst oss selv på en overveid og reflektert måte, slik som i tilfeller av introspektiv bevissthet. Rosenthal hevder at det er ved introspektiv selv-bevissthet at vi er bevisst subjektet for tanken som et visst individ, nemlig oss selv.

Formålet med dette kapittelet er å undersøke Rosenthals forståelse av selv-bevissthet. Jeg demonstrerer hvordan han forklarer bevissthet om oss selv som subjektet for en høyere-ordens tanke, samt hvilken prosess som skal til for at dette subjektet karakteriseres som et individ.

112Rosenthal (2005) s. 340

113Rosenthal (2005) s. 34

114Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

115Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

Selv-bevissthet er ikke et entydig begrep. Før jeg går nærmere inn på Rosenthals forståelse av hvordan vi er bevisst oss selv er det nyttig å skille mellom noen sentrale former for selv-bevissthet. I del 2 viser jeg hvordan selv-bevisste tanker refererer til subjektet for tanken. Deretter viser jeg hvordan Rosenthal forklarer vår bevissthet om oss selv som oss selv (del 2) og hvorfor vi opplever subjektene for hver tanke som å være ett og samme individ (del 3 og 4).

1. Forskjellige typer selv-bevissthet

Vi kan være bevisst oss selv på flere forskjellige måter. Rosenthal er opptatt av hvordan vi er bevisst oss selv som oss selv. Før jeg ser nærmere på akkurat hva dette innebærer, vil det være nyttig å skille mellom noen begrepsmessige distinksjoner innen selv-bevissthet. Det finnes flere former for selv-bevissthet enn de jeg etablerer her. Jeg tar kun for meg de jeg tror vil være relevant for en forståelse av Rosenthals definisjon av selv-bevissthet.

Det skilles, som sagt, mellom tilstands-bevissthet og vesens-bevissthet. Vi skiller også mellom vesens-selvbevissthet og tilstands-selvbevissthet. Vesens-selvbevissthet sikter til en bevissthet om en selv «proper», mens tilstands-bevissthet angår bevisstheten vi har om hva som foregår innad i oss selv.¹¹⁶ Jeg har vesens-selvbevissthet om jeg har egenskapen av å være bevisst meg selv. En tilstand, derimot, har selv-bevissthet om vi har en tanke, der tanken er en tanke om oss selv. Det vil si, tanken er ikke bevisst seg selv (tanken), men en egenskap ved subjektet som tenker tanken.¹¹⁷ En mental tilstand kan være både vesens-selvbevisst og tilstands-selvbevisst. For eksempel: om jeg er bevisst tanken P som min tanke er jeg bevisst både tanken (P) og meg selv.¹¹⁸

4. Jeg er bevisst

5. Min tanke om meg selv er en bevisst tanke

Første setning er et eksempel på vesens-selvbevissthet, mens den andre er et eksempel på tilstands-selvbevissthet.

Om vi har en tanke om oss selv er vi bevisst oss selv både som subjekt og objekt. For eksempel: om I tenker at P, danner I tankens subjekt og P tankens objekt. Om I og P er identiske, altså om jeg

¹¹⁶Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

¹¹⁷Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

¹¹⁸Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

tenker på meg selv, danner jeg både subjektet og objektet for tanken.¹¹⁹ Om I og P ikke er identiske, og P heller står for «ballen er grønn», vil forskjellen mellom I og P vært en identitetsforskjell. I tilfeller der vi tenker på oss selv er forskjellen begrepslig. Både I og P er samme entitet, der vi har to forskjellige begrep for identiteten. Vi kan dermed være bevisst oss selv både som subjekt eller som objekt. Når vi er bevisst oss selv som objekt, er vi bevisst oss selv, men ikke som subjektet som utfører akten (tanken). Er vi bevisst oss selv som subjekt, er vi bevisst oss selv som den som tenker tanken. Dette blir en form for introspektiv selv-bevissthet.

Selv-som-subjekt: Subjekt S er bevisst seg selv som subjekt hvis og bare hvis S har en tanke T, og S er bevisst seg selv som å tenke T.

Selv-som-objekt: Subjekt S er bevisst seg selv som objekt hvis og bare hvis S er bevisst P, der P er en egenskap ved S.

Rosenthal skiller mellom transitiv og intransitiv bevissthet. Vi kan også skille mellom transitiv og intransitiv selv-bevissthet. Jeg er transitivt (selv) bevisst om jeg (selv) bevisst tenker at jeg tenker at P. Jeg er intransitivt (selv) bevisst om jeg (selv) bevisst tenker at P. Når vi er transitivt bevisst oss selv danner selv-bevissthet en relasjon mellom meg selv og tanken min (P). Om jeg er intransitivt selv-bevisst, derimot, danner selv-bevisstheten en modifikasjon av tanken min. Altså, tanken jeg har om meg selv er en tanke om måten jeg tenker på. I tilfeller av transitiv selv-bevissthet danner subjektet og tanken to forskjellige mentale tilstander. Når vi er intransitivt selv-bevisst, derimot, er det selve tanken som danner en selv-bevisst tilstand. Det er ikke snakk om to forskjellige mentale tilstander, men en mental tilstand som er bevisst seg selv.¹²⁰

Transitiv selv-bevissthet: Subjekt S er transitivt selv-bevisst hvis og bare hvis subjekt S har en tanke T, og S er bevisst seg selv som å være i T

Intransitiv selv-bevissthet: Subjekt S er intransitivt selv-bevisst hvis og bare hvis subjekt S har en tanke T, der T er selv-bevisst.

I noen tilfeller er det også nødvendig å skille mellom «self-as-author» og «self-as-owner».¹²¹ Vi er som regel både den bevisste tilstandens «author» og «owner», men det finnes unntak. I tilfeller av

119Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

120Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

121Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

«self-as-author» er det subjektet som utfører tanke-akten. «Self-as-owner» vil si at tanken er tilstede i meg, uten at det er jeg som har tenkt den. Eksempler på «self-as-owner» inkluderer «thought insertion», eller fremmede stemmer, slik som forekommer hos folk med schizofreni.¹²²

Rosenthal skiller som sagt mellom introspektiv bevissthet og ikke-introspektiv bevissthet. Vi kan skille mellom ikke-introspektiv og introspektiv selv-bevissthet på samme måte. Det vil si, i tilfeller av introspektiv selv-bevissthet er vi bevisst oss selv på en overveid og reflektert måte. Vi er bevisst oss selv, og vi er bevisst at vi er bevisst oss selv. I tilfeller av ikke-introspektiv selv-bevissthet er vi bevisst oss selv, men på en utematisk, ureflektert måte. Vi er bevisst oss selv, uten at vi er bevisst at vi er bevisst oss selv.

Introspektiv selv-bevissthet: Subjekt S er introspektivt selv-bevisst hvis og bare hvis S er bevisst I, S er bevisst at hun er bevisst I, og vet at I er en egenskap ved S.

Ikke-introspektiv selv-bevissthet: Subjekt S er ikke-introspektivt selv-bevisst hvis og bare hvis S er bevisst I, og I er en egenskap ved S.

2. Første-persons pronomen og vesentlig indeksikal

Jeg ønsker, som sagt, å forklare hvordan vi er bevisst oss selv som subjekt, altså hvordan vi blir bevisst oss selv som oss selv. Dette henger sammen med hvordan vi refererer til oss selv når vi har en tanke om oss selv. Vi refererer til oss selv i tanke og tale ved bruk av første-persons pronomen i entall.

Når vi uttrykker en selv-bevisst tilstand, og gir verbalt (lingvistisk) uttrykk for tilstanden, anvender vi første-persons pronomen («jeg»)¹²³ Vi anvender første-persons pronomen når vi refererer til oss selv. Vi kan referere til oss selv både som objekt og som subjekt. Referanse til oss selv som subjekt og objekt skilles fra hverandre slik: når vi refererer til oss selv som objekt, refererer vi til oss selv på samme måte som enhver annen person kan referere til oss. Om jeg tenker/sier at jeg har på meg en svart kåpe, refererer jeg til meg selv på samme måte som andre (kan) referere til meg på. Andre individ har tilgang til den samme informasjonen. Når vi refererer til oss selv som subjekt, refererer

¹²²Internet Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

¹²³Zahavi (1999) s. 3

vi på grunnlag av informasjon kun subjektet har tilgang til. Det vil si, om jeg er trist, så har jeg tilgang til denne informasjonen på en annen måte enn andre mennesker. Jeg vet ikke at jeg er trist ved å observere meg selv, slik som i tilfellet med kåpa, men ved å være subjektet for tilstanden, der tilstanden inneholder egenskapen av å være bevisst.¹²⁴

Når vi refererer til oss selv som subjekt, refererer vi til den som tenker tanken, ikke på grunnlag av noen tidligere informasjon vi har om oss selv (slik som å vite at jeg har på meg en svart kåpe), og baserer identifikasjonen på observasjon av denne informasjonen (jeg ser at noen har på en svart kåpe, og identifiserer den personen som å være meg, fordi jeg vet at jeg har på meg en svart kåpe). Om jeg mister hukommelsen, og dermed ikke har noen informasjon om meg selv, innebærer ikke dette at jeg ikke lenger er bevisst meg selv. Vi kan dessuten tro ting om oss selv som viser seg å ikke stemme, uten at dette påvirker evnen til å være selv-bevisst.¹²⁵ Om jeg tror at jeg er statsministeren, er denne tanken en referanse til meg selv, til tross for at beskrivelsen (statsminister) er ikke-veridikal.

Ved objekt-referanse er vi forøvrig i stand til å ta feil av hvem vi refererer til.¹²⁶ Om jeg ser refleksjonen av en person med svart kåpe i et vindu, og identifiserer den personen som meg selv, for deretter å finne ut at det er en person bak meg i akkurat samme kåpe, og at det faktisk er denne personen jeg ser, vil referansen være ikke-veridikal.

Det samme gjelder ikke for tilfeller av subjekt-referanse. Mange filosofer mener at vi kan feiltolke hvilken tilstand vi er i, men ikke at vi er i tilstanden.¹²⁷ For eksempel, om jeg er trist, er det mulig at jeg tar feil av hvilken tilstand jeg er i. Kanskje jeg er sliten i stede. Det er derimot ikke mulig å ta feil i forhold til *hvem* som er trist. Vi er garantert at subjekt-referansen refererer til oss selv.¹²⁸ Dette kalles «immunity to error of misidentification relative to the first person pronoun».¹²⁹

Når vi refererer til oss selv er vi forøvrig garantert at referenten både eksisterer og at den er tilstede. Første-persons pronomen vil dessuten alltid referere til subjektet som uttrykker første-persons pronomenet. Dette kalles «self-reference rule» (SRR): «jeg» referer alltid til den personen som sier/tenker «jeg».¹³⁰ Altså, når jeg omtaler meg selv som «jeg», refererer jeg alltid til meg selv (subjektet). Når andre refererer ved bruk av første-persons pronomen refererer de ikke til meg, men

124Zahavi (1999) s. 5

125Zahavi (1999) s. 4

126Zahavi (1999) s. 5

127Rosenthal er ikke enig. Neste kapittel (4) gir en vurdering av «immunity to error», og Rosenthals holdning til dette fenomenet.

128Zahavi (1999) s. 5

129Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

130Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

til seg selv.¹³¹

Referanse til oss selv som subjekt anvender, i følge Rosenthal (og mange andre filosofer) det som kalles vesentlig indeksikal («the essential indexical»). Når vi refererer ved vesentlig indeksikal vil det si at det er oss selv vi refererer til når vi refererer til individet som refererer.¹³²

«Suppose I think that I, myself, have the property of being F. My thought that I, myself, am F in effect represents as being F the very individual who thinks that thought.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 349]

Vi identifiserer oss selv som individet som tenker. Første-persons tanker som refererer ved vesentlig indeksikal er eksempler på bevissthet-som-subjekt, fremfor bevissthet-som-objekt. En vesentlig indeksikal første-persons tanke identifiserer individet tanken er om som individet som tenker tanken.¹³³

Når vi har en høyere-ordens tanke har vi en tanke i første-person. Den høyere-ordens tanken er en tanke om oss selv. Altså, vi refererer til oss selv ved vesentlig indeksikal. Hva går en slik referanse ut på?

En høyere-ordens tanke refererer på samme måte som andre første-persons tanker, nemlig ved vesentlig indeksikal. Den høyere-ordens tanken representerer en mental tilstand som å tilhøre individet som tenker tanken. Rosenthal skiller seg fra mange andre filosofer ved å hevde at denne typen selv-referanse er avhengig av en viss type selv-karakterisering.¹³⁴ Når vi har en vesentlig indeksikal tanke om oss selv refererer tanken på en implisitt måte. Den refererer ikke til den som tenker tanken på grunnlag av et deskriptivt innhold (slik som ved objekt-referanse), men fordi den som tenker tanken har en attityde angående tankens innhold. Vi er nødt til å ha en attityde angående tanken vi tenker for å kunne referere til oss selv.

«The essential indexical ties intentional content to mental attitude.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 349]

Vi refererer til oss selv ved å forbinde attityden med proposisjonen. Vi trenger ikke å ha noen informasjon om oss selv for å kunne referere til oss selv ved vesentlig indeksikal. Likevel er tanken

¹³¹Zahavi (1999) s. 4

¹³²Rosenthal (2005) s. 349

¹³³Rosenthal (2005) s. 349

¹³⁴Rosenthal (2005) s. 349

nødt til å ha en holdning (attityde) angående det den er om (meg selv). Dermed er referanse ved vesentlig indeksikal avhengig av en viss type selv-karakterisering (at vi har en attityde).¹³⁵

Når vi refererer til oss selv som subjekt, forenkles referansen av en forbindelse mellom attityden og innholdet. Denne forbindelsen skapes av en vesentlig indeksikal.¹³⁶ Referanse til oss selv som subjekt trenger ikke noen slutning (den er «noninferential»), men er avhengig av vesentlig indeksikal.¹³⁷

De høyere-ordens tankene er som regel ubevisste tanker. I følge Rosenthal trenger ikke referansen til oss selv ved vesentlig indeksikal å være bevisst. Likevel har denne typen referanse en tendens til å være bevisst, fordi vi er disponert til å identifisere subjektet som tenker med personen vi tenker på når vi har en vesentlig indeksikal tanke om oss selv.¹³⁸

Når vi har en vesentlig indeksikal tanke om oss selv, og denne tanken er en bevisst tanke, vil den høyere-ordens tanken om denne bevisste tanken representere tanken på en slik måte at den angår individet som tenker tanken. Den høyere-ordens tanken vil dessuten representere den bevisste tanken som å tilhøre individet som tenker den høyere-ordens tanken. Dermed, når vi har en bevisst tanke som refererer til oss selv som subjekt, så er vi bevisst tanken som å angå både subjektet som tenker tanken, og individet som er bevisst at det tenker tanken.¹³⁹

2.1 Første-persons perspektiv

De høyere-ordens tankene representerer den mentale tilstanden som å implisitt referere til subjektet for tilstanden (den som tenker den høyere-ordens tanken). Denne typen første-persons referanse må ikke forveksles med første-persons erfaring. Rosenthal hevder at alle bevisste tilstander inneholder en første-persons referanse til oss selv. Det innebærer ikke at alle bevisste tilstander har et første-persons perspektiv.

Rosenthal mener som sagt at en mental tilstand, selv en tilstand med sensoriske egenskaper, ikke er avhengig av egenskapen av å være bevisst. En tilstand er fenomenalt bevisst dersom den har sensorisk innhold, og tilstanden representeres av en høyere-ordens tanke. Hvordan det oppleves som

135Rosenthal (2005) s. 349

136Rosenthal (2005) s. 350

137Rosenthal (2005) s. 350

138Rosenthal (2005) s. 351

139Rosenthal (2005) s. 351

for subjektet å være i denne tilstanden er et resultat av hvordan tilstanden representeres. Rosenthal betegner dette aspektet ved fenomenal bevissthet som et første-persons perspektiv.¹⁴⁰

«It is the content of one's transitive consciousness of the sensation that determines how things are from a first-person point of view.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 240]

Forholdet mellom en mental tilstand og første-persons perspektivet arter seg dermed slik: når en mental tilstand representeres, ekskluderes gjerne enkelte egenskaper fra representasjonen. Representasjonen velger ut egenskaper, for deretter å tolke dem. De egenskapene som representeres er de som danner første-persons perspektivet, og dermed avgjør hvordan det oppleves som for subjektet å være i tilstanden. En bevisst mental tilstand innebærer et første-persons perspektiv.

Likevel mener Rosenthal at det finnes unntak. Om jeg ser en grønn ball, befinner ballen seg innenfor et visuelt felt. Det visuelle feltet inkluderer også andre objekt. Disse andre objektene (for eksempel bakgrunnsstøy, farger osv) danner ikke det visuelle fokuset, men befinner seg i periferien. Om jeg blir bevisst synet av den grønne ballen, hevder Rosenthal at også de andre objektene representeres.¹⁴¹ Jeg forstår Rosenthal som å mene at vi ikke ganske enkelt kan isolere et objekt fra omgivelsen det befinner seg i når vi ser (eller hører, lukter osv). Objektene vi observerer gjennom sansene befinner seg i en kontekst. Vi legger sjeldent merke til, introspekterer, eller husker objektene som befinner seg i periferien. De er ofte så flytende («transitory») at hverken sensasjonen eller vår bevissthet om den setter spor i hukommelsen.¹⁴² Subjektet vil dermed overhode ikke være klar over å ha vært i disse tilstandene. Likevel representeres de, og er dermed objekter vi har en bevisst erfaring av. Dette er tilfeller av bevisste tilstander uten første-persons perspektiv.

«Because they leave no trace in memory, it can be argued that we have no reason, from a first-person point of view, to think such conscious sensations exist at all.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 237]

Det er rimelig å anta at det finnes flere bevisste tilstander enn de vi er i stand til å komme på i ettertid. Om vi blir oppmerksom på disse bevisste tilstandene senere, får de naturligvis et første-persons perspektiv. Kanskje kommer jeg på at den ballen satt oppå ett bord. I dette tilfelle vil den bevisste tilstanden ha skapt spor i hukommelsen, slik at det er mulig for meg å huske den.

¹⁴⁰Jeg forstår «subjektiv karakter» og «første-persons perspektiv» som å bety det samme. Første-persons perspektiv må naturligvis skilles fra en første-persons selv-referanse («jeg»).

¹⁴¹Rosenthal (2005) s. 236

¹⁴²Rosenthal (2005) s. 237

Første-persons perspektivet er som sagt et resultat av hvordan den høyere-ordens tilstanden representerer den mentale tilstanden. Representasjonen kan være mer eller mindre detaljert, og vil ofte utelate enkelte egenskaper. Om man skifter fokus for oppmerksomheten vil man representere andre egenskaper. Disse egenskapene var alt del av den mentale tilstanden, selv om de ikke ble representert (altså, den høyere-ordens tilstanden representerte den mentale tilstanden som om disse egenskapene manglet). Vi legger ikke merke til hver eneste detalj ved en mental tilstand når vi er bevisst tilstanden. På samme måte virker det rimelig å anta at vi ikke legger merke til hver eneste tilstand vi er bevisst, særlig når tilstanden representerer egenskaper fra det visuelle feltets (for eksempel) periferi.

«Like any other mental construct, our first-person view of ourselves leaves out much detail, enabling us to concentrate on the big picture. So there's no reason to think that every mental state we're conscious of occurs as part of our subjective view of ourselves.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 237]

3. «Unity of consciousness»

Hver høyere-ordens tanke representerer både den bevisste tilstanden vi er i, samt oss selv som subjektet som er i tilstanden. Vi kan, som sagt, ikke unngå å referere til oss selv. En bevisst tilstand uten noen referanse til oss selv ville ikke representert tilstanden som nåværende («present»). Å være bevisst en tilstand som å være nåværende, innebærer at vi er bevisst tilstanden som å tilhøre noen, der «noen» åpenbart er oss selv.¹⁴³

Hver bevisste tilstand blir bevisst ved hver sin høyere-ordens tanke. De bevisste mentale tilstandene fremstår for oss som å tilhøre ett enkelt, samlet subjekt, ikke som en samling av forskjellige inntrykk. Likevel, for alt vi vet refererer de forskjellige høyere-ordens tankene til forskjellige subjekt. Rosenthal er ikke interessert i hvorvidt en slik mental enhet («a single self») faktisk eksisterer, men mener at HOT-teorien likevel nødt til å forklare hvorfor vi har et subjektivt inntrykk av sinnet som forent («mental unity»), uansett om sinnet vårt faktisk er forent eller ikke.¹⁴⁴

«The unity of consciousness is the unity of an individual's conscious mental states.»

143Rosenthal (2005) s. 342

144Rosenthal (2005) s. 341

Rosenthal hevder at det er måten vi erfarer de bevisste mentale tilstandene på som er årsak til at vi opplever subjektene ved hver høyere-ordens tilstand som å tilhøre samme selv. For det første forekommer det at den høyere-ordens tanken representerer flere mentale tilstander ad gangen. Vi har, som regel, en høyere-ordens representasjon for hver mentale tilstand, men det finnes unntak.¹⁴⁵ For eksempel: jeg er i et selskap, og blir oppmerksom på at noen sier navnet mitt. Personen som nevner meg tar del i en samtale jeg ikke lyttet til. Før navnet mitt ble nevnt var jeg bevisst samtalen som utydelig bakgrunnsstøy. Likevel registrerer jeg at navnet mitt blir nevnt. Dette eksempelet kalles «the cocktail-party effect». Rosenthal hevder at dette er mulig fordi jeg har vært bevisst samtalen hele tiden. Jeg har fått med meg hvert eneste ord, men har ikke registrert dem fordi oppmerksomheten min har vært rettet andre steder. Jeg er åpenbart bevisst samtalen. Om ikke ville jeg ikke erfart den som bakgrunnsstøy. Grunnen til at jeg er bevisst samtalen som bakgrunnstøy er fordi den høyere-ordens tanken representerer den slik.¹⁴⁶

«That HOTs sometimes operate in this wholesale way helps explain our sense of mental unity; HOTs often unify into a single awareness a large bunch of experiences, on any of which we can focus more or less at will.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 341]

Når vi er bevisst mentale tilstander med sensoriske egenskaper, er vi gjerne bevisst tilstandene i forhold til hverandre. Alle bevisste tilstander med sensoriske egenskaper danner del av en kontekst. Egenskapene vi sanser står over, under, til høyre eller venstre (osv.) for hverandre. Objektene vi erfarer står i forhold til andre objekt. Objektene sanses dessuten på flere forskjellige måter samtidig. Vi har tilgang til de sensoriske egenskapene gjennom sanseapparatet. I de aller fleste tilfellene benytter vi oss av mer enn en sans. Vi kan både høre, se og ta på samme objekt. Når vi erfarer med flere sanser, forenes de forskjellige sanseintrykkene. De fremstår dermed som «a single, modality-neutral field».¹⁴⁷ I følge Rosenthal bidrar denne kombinasjonen av inntrykk til en følelse at det er ett og samme selv som danner subjektet for disse erfaringene.

Dessuten kan også bevisst resonnement bidra til at vi vi opplever selvene ved hver høyere-ordens tanke som å tilhøre samme subjekt. En bevisst mental tilstand har et innhold og en attityde. En bevisst mental tilstand har også det Rosenthal kaller en «inferential attitude». «Inferential attitude»

145Rosenthal (2005) s. 341

146Rosenthal (2005) s. 341

147Rosenthal (2005) s. 341

gjør oss bevisst flere proposisjoner og attityder i ett «mental breath».¹⁴⁸ Vi er ofte bevisst en mental tilstand som del av en større enhet. Når vi tenker på en tilstand danner den ofte del av en gruppe.¹⁴⁹ Det er en «inferential» sammenheng mellom de forskjellige tilstandene. Det vil si, vi har ikke bare en mental holdning (at de er om noe) til hvert enkelt intensjonale innhold, men også til grupper.

«We hold, in effect, the attitude that we would never mentally deny some particular member of a group while mentally affirming the rest.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 342]

«Inferential attitude» skaper et inntrykk av kausale sammenhenger mellom forskjellige tilstander. Den gjør oss også bevisst forskjellige proposisjoner og attityder samtidig. En «inferential attitude» trenger ikke å være bevisst, men om den er det, bidrar «inferential attitude» til å forsterke inntrykket av mental «unity».¹⁵⁰

En høyere-ordens tanke er i stand til å gjøre oss oppmerksom på flere tilstander i samme erfaring. Vi erfarer dessuten objekt i en romlig kontekst, ved bruk av flere sanser. Disse inntrykkene kan forenes gjennom en «inferential attitude». Disse egenskapene ved den høyer-ordens tanke-representasjonen bidrar til å forklare det subjektive inntrykket vi har av mental enhet, men er likevel ikke tilstrekkelig for en forklaring av hvorfor vi opplever subjektene ved hver mentale tilstand som å tilhøre samme selv når de blir bevisst ved forskjellige høyere-ordens tanker.¹⁵¹

«Every HOT characterizes the self it refers to solely as the bearer of target states and, in effect, as the thinker of the HOT itself. Nothing in that characterization implies that this bearer is the same form one HOT to the next.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 344]

En høyere-ordens tilstand karakteriserer tilstandens selv som bæreren av den mentale tilstanden, og dermed som subjektet som tenker tanken.¹⁵² Rosenthal påpeker at selv om det ikke er noe ved hver høyere-ordens tanke som gir oss grunn til å identifisere de forskjellige subjektene med hverandre, så er det ingenting som skiller dem fra hverandre heller. Han mener at vi er bevisst alle mentale tilstander på samme måte, nemlig ved høyere-ordens representasjon. Denne representasjonen fremstår som å være direkte og uavhengig av noen slutning («noninferential»). Siden vi er bevisst oss selv på en måte som er direkte og uten slutning hver gang vi har en bevisst mental tilstand, så

148Rosenthal (2005) s, 342

149Rosenthal (2005) s. 342

150Rosenthal (2005) s. 342

151Rosenthal (2005) s. 342

152Rosenthal (2005) s. 344

får vi et subjektivt inntrykk av at subjektet ved de høyere-ordens tankene er indentiske.¹⁵³

Rosenthal skriver at så lenge den høyere-ordens tanken forblir ikke-introspektivt bevisst, vil vi ikke være bevisst at de fremstår som å referere til «a single self».¹⁵⁴ Det er først når vi er introspektivt bevisst at vi blir bevisst høyere-ordens tilstanden, og dermed måten den refererer til subjektet for tilstanden. Hver høyere-ordens tanke refererer til subjektet for tilstanden på en direkte måte og uten slutning. Dessuten representerer de høyere-ordens tankene hvert subjekt på akkurat samme måte. De representeres som den som tenker tanken. Dette forsterker inntrykket vi har av subjektene som å tilhøre samme selv.¹⁵⁵

«When HOTs do become conscious, we become aware both of the sparse characterization each HOT gives of the self and of the unmediated way we seem to be conscious of that self. So introspecting our mental states results in a conscious sense of unity among those states even when the states are conscious by way of distinct HOTs.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 344]

En følelse av mental enhet er likevel ikke avhengig av introspeksjon.¹⁵⁶ Rosenthal hevder at vi har et inntrykk av mental enhet selv når vi er ikke-introspektivt bevisst. Vi er disponert til å ha et inntrykk av mental enhet. Denne disposisjonen kommer av måten vi erfarer på. Når vi er bevisst en mental tilstand representerer vi den direkte og uten slutning. Rosenthal mener at dette fører til en forventning om at vi kan bli bevisst mentale tilstander ved å bestemme oss for å bli det («at will»). Disse egenskapene ved erfaring fører til et implisitt inntrykk av at de bevisste mentale tilstandene danner en mental enhet. Vi opplever mental enhet når vi er introspektivt bevisst fordi vi alt er disponert til å oppleve sinnet som forent forut for introspeksjon. Det er fellestrekkene ved *måten* vi er bevisst en mental tilstand som gjør oss disponert til å erfare subjektene ved hver høyere-ordens tanke som å tilhøre samme selv.¹⁵⁷

Det er måten de høyere-ordens tankene representerer tilstandene på, som gjør oss disponert til å oppleve subjektene for hver tilstand som å tilhøre samme sinn. Vi er ikke direkte klar over dette subjektive inntrykket med mindre den bevisste tilstanden er introspektivt bevisst.¹⁵⁸ Vi blir dermed

153Rosenthal (2005) s. 344

154Rosenthal (2005) s. 244

155Rosenthal (2005) s. 344

156Rosenthal (2005) s. 345

157Rosenthal (2005) s. 345

158Rosenthal (2005) s. 345

bevisst de høyere-ordens tankene som å referere til ett og samme subjekt dersom den bevisste tilstanden er introspektivt bevisst.

«our sense of how things are is often a matter of how we are disposed to find them.»

[*Consciousness and Mind* (2005) s. 345]

4. «Battery-model»

Vi har et subjektivt inntrykk av at subjektene for hver mentale tilstand tilhører ett og samme selv. Dette inntrykket dannes av måten hver høyere-ordens tanke karakteriserer subjektet for tanken. Hvordan identifiserer vi dette selvet som *oss selv*? Rosenthal mener at en slik selv-identifikasjon ikke er basert på måten vi erfarer på (måten de høyere-ordens tankene karakteriserer subjektene for hver mentale tilstand). Identifikasjonen er heller basert på en samling personlige egenskaper.

I følge Rosenthal skal det mer til for å identifisere oss selv som individ enn å kunne utpeke oss selv som den mentale tilstandens subjekt (altså, den som erfarer den mentale tilstanden).¹⁵⁹ Å identifisere oss selv som individ vil si å kunne utpeke hvem vi snakker om eller tenker på når vi snakker om eller tenker på oss selv.¹⁶⁰ At tanken jeg har om meg selv innebærer en referanse til meg selv som den som tenker, er ikke tilstrekkelig til å identifisere meg selv som individ. Rosenthal mener at vi identifiserer subjektet for en mental tilstand som oss selv basert på en samling av forskjellige, kontingente egenskaper vi har. Disse egenskapene inkluderer personlig historie, kroppslige og psykiske trekk, plass i rommet, osv. Hver nye selv-refererende tanke jeg har om meg selv refererer til meg selv som individ (fremfor som subjektet for tanken) ved å henvise til samlingen av personlige trekk. Når vi vet at tanken refererer til oss selv, blir den selv-refererende tanken del av samlingen personlige trekk. Selv-identifikasjon er en prosess, der vi stadig bygger ut samlingen av personlige trekk.¹⁶¹ Rosenthal kaller dette for «the battery model».¹⁶²

«Each HOT represents it's target state as belonging to some individual. One secures reference to that individual by way of other first-person thoughts, each of which contributes to the heterogenous collection of contingent properties by way of which we identify ourselves. We thereby identify the individual to which each HOT assigns it's target as being the same from one

159Rosenthal (2005) s. 345

160Rosenthal (2005) s. 346

161Rosenthal (2005) s. 346

162Rosenthal (2005) s. 346

5. Rosenthals forståelse av selv-bevissthet

Jeg forstår Rosenthal som å definere selv-bevissthet slik: jeg er bevisst meg selv J hvis og bare hvis J er i en mental tilstand M, der M kommer sammen med, og danner objektet for en høyere-ordens tanke T. T representerer M som å tilhøre et selv S, der vi er bevisst S som å være identisk med J.

Vi er bevisst oss selv som oss selv, fordi bevisste mentale tilstander referer til oss selv som subjektet for tilstanden (den som tenker tanken). De høyere-ordens tilstandene karakteriserer subjektet for hver erfaring på samme måte. Dette gir oss et subjektivt inntrykk av at subjektene for hver tilstand faktisk er det samme. Om vi skal være selv-bevisste er det nødvendig å identifisere dette subjektet som oss selv. Denne identifikasjonen er ikke basert på måten vi erfarer på, men på grunnlag av en samling forskjellige personlige egenskaper.

Det er uenighet i forhold til denne forklaringen av hvordan vi blir bevisst oss selv som oss selv. Det er spesielt Rosenthals «battery-model» som skaper problemer. «Battery-model» resulterer i at referansen vi gjør til oss selv som subjekt ikke har «immunity to error». Det vil si, Rosenthal mener at vi er i stand til å ta feil av hvem som er subjektet for en bevisst tilstand. Det er dessuten flere filosofer som mener at vi ikke identifiserer oss selv ved å henvise til egenskaper vi har, ettersom dette forutsetter at vi allerede har kjennskap til minst en egenskap ved oss selv.¹⁶³

Neste kapittel tar for seg «immunity to error», der jeg vurderer hvorvidt Rosenthal kan demonstrere at bevissthet om oss selv som subjektet for en bevisst tilstand ikke nødvendigvis er garantert. I kapittel 5 vurderer jeg hvorvidt Rosenthals forklaring av selv-identifikasjon er holdbar. Om HOT-teorien ikke er i stand til å tilbakevise disse innvendingene vil ikke teorien ha gitt en tilfredsstillende forklaring av selv-bevissthet. Ettersom teorien hevder at vi er nødt til å være selv-bevisst for å være bevisst, vil dessuten HOT-teoriens forklaring av hvordan vi blir bevisst mislykkes, om den ikke kan gi en tilfredsstillende forklaring av selv-bevissthet.

¹⁶³Zahavi (2005) s. 28

*Immunitet mot feil ved misidentifikasjon*¹⁶⁴

Rosenthal skiller mellom måten vi er bevisst oss selv i introspeksjon og ikke-introspektivt bevisste mentale tilstander. Ikke-introspektiv selv-bevissthet vil si at vi er bevisst oss selv som objekt. Vi har en høyere-ordens tanke som representerer en mental tilstand, samt oss selv som subjektet for tilstanden. Siden subjektet tar del av den mentale tilstanden, gjøres også det til objekt for den høyere-ordens tanken.¹⁶⁵ Vi er bevisst en ikke-introspektivt mental tilstand som å tilhøre ett subjekt. Om tilstanden skal være bevisst må den være bevisst for noen, men vi er ikke bevisst dette subjektet som å inngå i en identitet. Identitet («personhood») er ikke noe som oppstår før vi har introspektiv tilgang til oss selv.¹⁶⁶

Rosenthal hevder at evnen til å ha en bevisst mental tilstand ikke er tilstrekkelig for at et vesen skal være en person.¹⁶⁷ Vi kan skille et vesen med evnen til å være bevisst mentale tilstander fra en person blant annet på grunnlag av en persons evne til å bli bevisst ved introspeksjon. Å være en person innebærer at vi kan reflektere over våre bevisst mentale tilstander. Det er ved refleksjon (introspeksjon) at vi blir eksplisitt bevisst oss selv som å ha et forent mentalt liv («unified mental life»)¹⁶⁸.

Når vi er ikke-introspektivt bevisst oss selv, er vi bevisst oss selv som bæreren av den mentale tilstanden. Å identifisere oss selv som en person krever, i følge Rosenthal, mer enn en karakterisering av oss selv som bæreren av den mentale tilstanden. Vi gjennomgår en prosess som muliggjør selv-identifikasjon. Denne prosessen samsvarer med «battery»-modellen¹⁶⁹. Om vi identifiserer oss selv ved en prosess fremfor å identifisere oss selv på bakgrunn av hvordan vi erfarer (altså, å identifisere oss selv som bæreren av en bevisst mental tilstand), er vi ikke garantert at vi er immune mot feil ved misidentifikasjon (IEM).

En høyere-ordens tanke kan representere den bevisste mentale tilstanden feil (for eksempel kan jeg erfare en rød ball som grønn), eller som å ha egenskaper tilstanden egentlig mangler (illusjon). Den

164«Immunity to Error Thought Misidentification»

165Rosenthal (2005) s. 357

166Rosenthal (2005) s. 345

167Rosenthal (2005) s. 127

168Rosenthal (2005) s. 128

169«Battery»-modellen introduseres i kapittel 3.

høyere-ordens tanken kan også representere oss som å være i en mental tilstand vi ikke er i, slik som i tilfeller av hallusinasjon. Altså, den høyere-ordens tanken kan gjøre oss bevisst et objekt, der dette objektet er oss selv, og vi er bevisst objektet som å være i en tilstand det ikke er i.¹⁷⁰ Det er bred konsensus om at vi kan ta feil av hvilken tilstand vi er i, men at vi ikke kan ta feil av *hvem* som er i tilstanden. Vi kan ta feil av tilstandens innhold, men ikke at det er oss selv som erfarer den. Siden Rosenthal forklarer selv-identifikasjon som en prosess, der vi observerer egenskaper, for deretter å identifisere oss selv som bæreren av disse egenskapene, kan det forekomme at vi tar feil av hvem som er i tilstanden. Om det er mulig for oss å ta feil i forhold til hvem som er i en viss tilstand, har vi ikke immunitet mot feil ved misidentifikasjon. Dermed, om vi identifiserer oss selv ved «battery»-modellen, så har vi ingen immunitet mot feil ved misidentifikasjon.

Om første-persons tanker har immunitet mot feil ved misidentifikasjon, vil vi ikke identifisere oss selv ved «battery»-modellen. Ettersom Rosenthal mener at det å være et individ innebærer mer enn å være bæreren av en mental tilstand, og at vi identifiserer dette individet ved «battery»-modellen, er han nødt til å vise at det finnes første-persons tanker uten immunitet mot feil ved misidentifikasjon. Før jeg presenterer Rosenthals argument for hvordan vi kan ha første-persons tanker uten immunitet mot feil ved misidentifikasjon forklarer jeg akkurat hva dette trekket ved bevisste tanker går ut på. Til slutt gir jeg en vurdering av de respektive argumentene.

1. Immunitet mot feil ved misidentifikasjon

Vi skiller, som sagt, mellom referanse til oss selv som objekt og referanse til oss selv som subjekt. Det hender at vi tar feil av hvem vi refererer til når vi refererer til oss selv som objekt.¹⁷¹ Når jeg observerer en person, og identifiserer den personen som meg selv, identifiserer jeg personen på grunnlag av egenskaper jeg observerer, og som jeg vet at er egenskaper ved meg selv.¹⁷² Disse egenskapene kan tilhøre andre individ. Kanskje er det en av dem jeg observerer i stede. I så fall vil jeg ta feil når jeg identifiserer meg selv (som objekt).

Når vi refererer til oss selv som subjekt, er det konsensus om at vi ikke er avhengig av noen form for observasjon av egenskaper vi vet at tilhører oss selv. Referansen er heller avhengig av at det er

¹⁷⁰Rosenthal (2005) s. 353-354

¹⁷¹Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

¹⁷²Dette er mer utdypende forklart i kapittel 3, blant annet ved eksempelet der jeg observerer en person i svart kåpe, og identifiserer den personen som meg selv, fordi jeg vet at jeg har på meg en svart kåpe.

oss selv som er den som er i tilstanden vi er bevisst. Mange filosofer vil hevde at om jeg har vondt i hode, så kan jeg ta feil av hvilken egenskap jeg har (vondt i hode), men ikke hvem som har egenskapen (jeg).¹⁷³ Dette kalles immunitet mot feil ved misidentifikasjon. Teorien forbindes med blant annet Wittgenstein og Shoemaker. Shoemaker betegner fenomenet som «immunity to error through misidentification relative to the first-person pronoun».¹⁷⁴

Akkurat hva går en slik immunitet ut på? Det er ikke snakk om en bevisst mental tilstands implisitte referanse til subjektet som er i tilstanden, men den referansen vi gjør til oss selv når vi har en eksplisitt, reflektert tanke om oss selv. IEM sikter til referansen vi gjør til oss selv når vi har en første-persons tanke, der tanken er basert på en viss type mental tilstand. Den mentale tilstanden gir informasjon om oss selv som er av en slik type at vi ikke kan misidentifisere oss selv. IEM angår dermed ikke innholdet ved en mental tilstand (*a* er *F*), men heller typen mental tilstand.¹⁷⁵

En tanke er IEM når grunnlaget for tanken gjør feil-identifikasjon umulig. Introspeksjon og minne er (tilsynelatende) eksempler på tanker som er IEM. Om vi har en tanke basert på vitnesbyrd, derimot, har ikke tanken noen slik immunitet.¹⁷⁶ Kanskje hører jeg noen snakke om en person i svart kåpe, og identifiserer denne personen som meg selv, når personen de snakket om er en helt annen. Shoemaker forstår feil-identifikasjon som å oppstå når vi tenker at en bestemt ting, *a*, er *F*, og konkluderer at *b* er *F*, fordi vi identifiserer *b* som *a*.¹⁷⁷ Dermed, om grunnlaget for første-persons tanken er basert på en identifikasjon av en egenskap som å tilhøre oss selv, kan tanken feil-identifisere hvem innholdet for tanken angår. Shoemaker formulerer tanker med IEM slik:

«they will be IEM relative to the grounds *G* if and only if it is not possible that one knows, via *g*, some particular thing, *a*, to be *F*, and judges oneself to be *F* in virtue of mistakenly believing that *a* is identical with oneself.» [«Self-Consciousness» (2017)]¹⁷⁸

Vi kan ha en sann (veridikal) tanke om at det er noen som er *F*, og ha en feil (ikke-veridikal) tanke om at *a* er *F*. Altså, vi tar feil av hvem som er *F*.¹⁷⁹ Om jeg (*a*), derimot, er i viss type tilstand, som å ha vondt i hode (*F*), vet jeg at det er *a* som har *F*. Dette er en type IEM kalt «immunity to which-

173Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

174Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

175Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

176Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

177Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

178Det finnes andre måter å formulere IEM-tanker på, men jeg går ikke videre inn på akkurat hva som er den beste formuleringen.

179Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

misidentification» (wh-IEM).¹⁸⁰ Wh-IEM-tanker skiller seg fra IEM-tanker ved typen bevisst tilstand tanken er basert på.

En wh-IEM tanke innebærer at tanken også er IEM. Om vi mener at en type erfaring, for eksempel minne, ikke setter oss i en posisjon der vi må tenke at noen andre enn oss selv er F , så vil minnet også sette oss i en posisjon slik at vi må tenke at det er noen som er F . En wh-IEM tanke innebærer at vi er nødt til å vite at a er F . Dette medfører at vi må vite at det er noen som er F (IEM). Vi kan betegne en tanke som IEM uten at den samtidig er wh-IEM, men ikke omvendt.¹⁸¹ Mange filosofer betrakter derfor wh-IEM som mer fundamentalt enn IEM.¹⁸²

Det er ikke alle første-persons tanker som er IEM. De første-persons tankene som er IEM er basert på en viss type bevisst tilstand. Hva slags type bevisste tilstander er IEM-tanker basert på?

Det er bred konsensus om at en første-persons tanke basert på en bevisst tilstand vi har introspektiv tilgang til har IEM. Forslag til type tilgang som danner grunnlaget for en IEM-tanke inkluderer minne, «bodily awareness», «action awareness» og «self-locating» perseptuell erfaring.¹⁸³ For eksempel, om jeg har en «bodily awareness» om at a holder pusten, vet jeg at det er jeg som er a . Jeg fokuserer på introspeksjon, fordi introspeksjon forstås av blant andre Shoemaker som å gi oss en unik og privilegert tilgang til våre egne mentale tilstander.

Om vi har en tanke basert på en introspektiv tilgang til våre egne bevisste tilstander, men føler at denne tanken ikke tilhører oss selv («thought insertion»), vil ikke tanken være IEM. Her innvendes det at slike tanker ikke er første-persons tanker. «Thought insertion» innebærer ikke et første-persons pronomen. Det er ikke en tanke om at jeg = a . Slike tanker er et tilfelle av «other-misidentification».¹⁸⁴ Tilfeller av «thought insertion» er dermed ikke noe problem for påstanden om at første-persons tanker basert på en introspektiv tilgang er IEM.

2. Immunitet mot feil ved misidentifikasjon og «battery»-modellen

I følge Shoemaker, refererer vi ikke til oss selv som objekt når vi har introspektiv tanke om oss selv. Vi foretar en referanse til oss selv som subjekt. Siden vi ikke refererer til oss selv som objekt, kan ikke den introspektivt bevisste tilstanden ta feil i forhold til hvem den refererer til. Rosenthal er

180Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

181Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

182Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness»

183Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness», supplement

184Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Consciousness», supplement

selsvagt ikke enig. Han hevder at en introspektiv tanke om oss selv refererer til oss selv som objekt, ikke som subjekt. Det vil si, vi identifiserer hvem individet for den introspektive tanken er på grunnlag av en identifikasjons-prosess, ikke på grunnlag av noen unik tilgang vi har til våre egne mentale tilstander.

Rosenthal og Shoemaker er enige at vi kan ta feil av hvem vi refererer til når vi refererer til oss selv som objekt. Når jeg bedømmer en egenskap som å tilhøre meg, kan jeg ta feil av hvilken egenskap det egentlig er, og hvem egenskapen tilhører. Når vi refererer til oss selv som subjekt, så er denne referansen, i følge Shoemaker, basert på den unike tilgangen vi har til våre egne tilstander. Vi kan identifisere oss selv som subjekt, fordi det ikke skal noe mer til enn at vi er bæreren av den mentale tilstanden. Om vi refererer til oss selv på denne måten, ved bevisste første-persons tanker basert på introspeksjon, vil denne type tanker ha IEM. «Battery»-modellen vil dermed ikke være holdbar.¹⁸⁵

Rosenthal forstår måten vi refererer til oss selv ved en introspektiv tanke på en annen måte, nemlig som objekt. Vi identifiserer oss selv som individet for en første-persons tanke på grunnlag av en samling forskjellige, kontingente egenskaper. Egenskapene vi bruker for å identifisere oss selv kan være feil. Altså, vi kan være bevisst oss selv som å være i mentale tilstander som representerer egenskaper vi ikke har/erfarer. Om dette forekommer, kan vi ta feil av hvem individet som er i tilstanden er. Altså, vi kan vite at det er noen som er i tilstanden, men ta feil i forhold til hvem dette individet er.¹⁸⁶

Vi kan ikke både ha IEM, og identifisere oss selv ved «battery»-modellen. Hvilke grunner har vi til å tvile på at vi kan ta feil av hvem vi refererer til når vi har en introspektiv tanke om oss selv? Rosenthal viser til tilfeller der vi har en sterk følelse av empati. Når vi observerer noen i en sterk emosjonell tilstand, kan det hende at vi påvirkes av den andre personens følelser. Om vi påvirkes i sterk nok grad blir vi bevisst oss selv som å ha den samme emosjonelle tilstanden.¹⁸⁷ Her er det viktig å skille mellom tilfeller der sterk empati fører til at vi faktisk er i en tilsvarende emosjonell tilstand som den personen vi empatiserer med, fra tilfeller der vi ikke er i en tilsvarende tilstand, men likevel er bevisst oss selv som å ha emosjonen. Om jeg empatiserer med en annen persons sinne, mener Rosenthal at det er mulig at jeg kan være bevisst meg selv som å være sint, uten at jeg har noen av den andre trekkene som karakteriserer det å være i en tilstand med egenskapen av å

185Rosenthal (2005) s. 354

186Rosenthal (2005) s. 354-355

187Rosenthal (2005) s. 355

være sint.¹⁸⁸ I et slikt tilfelle vil jeg ta feil av hvem som er i tilstanden, samtidig som jeg har en introspektiv tanke om meg selv som som å være i tilstanden.

Når vi refererer til en selv som subjekt, så har vi en subjektiv tilgang til oss selv («subjective access»). Rosenthal hevder at filosofer som blant andre Shoemaker antar at tanker med subjektiv tilgang (første-persons tanker som refererer til selv-som-subjekt), ikke kan ta feil i forhold til hvorvidt vi er individet vi er bevisst som å være i tilstanden.¹⁸⁹ Det vil si, subjektiv tilgang gir oss tilgang til både subjektet for den bevisste tilstanden, samt hvem individet for den bevisste tilstanden er.

Jeg argumenterer for at Rosenthal definerer subjektiv tilgang på en annen måte. Han påstår at en høyere-ordens tanke gir oss subjektiv tilgang til en viss tilstand. Den høyere-ordens tanken kan oppstå på et slikt vis at den feilrepresenterer, både den mentale tilstandens innhold, samt hvorvidt vi faktisk er subjektet for tilstanden (som demonstrert i empati-eksempelet).¹⁹⁰

Jeg forstår Rosenthal som å mene at subjektiv tilgang ikke garanterer veridikal erfaring. Vi kan feilidentifisere oss selv både når vi har introspektiv tilgang til oss selv, og når vi er ikke-introspektiv bevisst oss selv, fordi vi kan være bevisst oss selv som å være i mentale tilstander vi ikke har. Rosenthal mener altså at på samme måte som vi kan ta feil når vi refererer til oss selv som objekt, så kan vi ta feil når vi refererer til oss selv som subjekt, altså som det individet som er i tilstanden/tenker tanken.¹⁹¹ Vi er ikke garantert at referansen er veridikal, selv når det er en subjekt-referanse.

Hva er årsaken til det subjektive inntrykket vi har av at enkelte første-persons tanker har IEM? Rosenthal mener at vi får et inntrykk av den subjektive tilgangen vi har til oss selv som veridikal på grunn av den spontane og umiddelbare («unmediated») måten tilgangen til våre egne mentale tilstander fremstår på. Her innvender Rosenthal at denne spontane og umiddelbare måten vi har tilgang til oss selv på kun fremstår slik for oss. At vi har et subjektivt inntrykk av at tilgangen vi har til oss selv er spontan og umiddelbar vil ikke nødvendigvis si at den fremstår slik.¹⁹²

«even when we seem to have spontaneous, immediate access to our own mental states, the appearance of spontaneous immediacy may be due solely to the noninferential character of the

188Rosenthal (2005) s. 355

189Rosenthal (2005) s. 355

190Rosenthal (2005) s. 356

191Rosenthal (2005) s. 356

192Rosenthal (2005) s. 355

way we're aware of those states.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 355]

Vi er ikke klar over at det er noe som formidler tilgangen vi har til oss selv, og har dermed et subjektivt inntrykk av denne tilgangen som spontan og umediert. Vi har subjektiv tilgang til en mental tilstand når vi har en høyere-ordens tanke om oss selv som å være i tilstanden. Vi har ikke noe subjektivt inntrykk av at den høyere-ordens tanken er avhengig av noen slutning. Den høyere-ordens tanken kan misrepresentere hvilken mental tilstand vi er i. Jeg kan tro at jeg er i en smertetilstand, selv når jeg ikke er i noen slik tilstand.¹⁹³ Vi kan også ha en høyere-ordens tanke om en tilstand noen andre enn oss selv er i (slik som i eksempelet med empati). Vi har derfor ingen garanti om at våre første-persons tanker har noen immunitet mot feil ved misidentifikasjon.¹⁹⁴

2.1 «Thin» IEM

Vi kan modifisere IEM, slik at vi får en svakere versjon. Om vi tror at vi har en smertesensasjon, kan vi ha rett i at det er noen som føler smerte, men ta feil når vi identifiserer denne personen som å være oss selv. Vi kan, derimot, ikke ta feil av at det er oss selv som *tror* at vi har en slik smertesensasjon. Rosenthal kaller denne versjonen av IEM for tynn immunitet mot feil ved misidentifikasjon.¹⁹⁵ Akkurat hva går en slik tynn IEM ut på? Er den kompatibel med «battery»-modellen?

Tynn IEM vil si at vi kan ta feil i forhold til hvem individet for tilstanden er, men ikke i forhold til at det er oss selv som tror at vi er i en viss tilstand. Det vil si: jeg kan ikke tro at individet som tror at jeg er i en viss tilstand er forskjellig fra individet som er bevisst tilstanden.¹⁹⁶ Jeg kan ikke identifisere meg selv som individ, der dette individet er forskjellig fra individet som utfører identifikasjons prosessen. Vi kan ta feil i forhold til alle egenskapene vi identifiserer oss selv på grunnlag av, bortsett fra egenskapen av at det er jeg som refererer til meg selv i første-persons tanken. Denne typen tynn IEM er kompatibel med både «battery»-modellen og HOT-teorien.¹⁹⁷

«The mental analogue of the pronoun 'I' refers to whatever individual thinks a thought in which that mental analogue occurs. So each HOT in effect represents its target state as belonging to the individual that thinks that very HOT (...) So one cannot be wrong about wheter the individual that seems to be in pain is the very same as the individual for whom that pain is consious.»

193Rosenthal (2005) s. 356

194Rosenthal (2005) s. 356

195Rosenthal (2005) s. 356

196Rosenthal (2005) s. 357

197Rosenthal (2005) s. 357

Jeg er dermed garantert at det er et individ som tror at det er i en tilstand, og at det er dette individet som er bevisst tilstanden. Vi refererer til dette individet ved bruk av et mentalt tilsvarende («mental analogue») «jeg».¹⁹⁸ Når vi er bevisst en tilstand er vi bevisst oss selv som å være i den tilstanden. Dermed er vi garantert at vi ikke kan være bevisst at vi er i en tilstand, og at vi er bevisst tilstanden som å tilhøre noen andre enn individet som er bevisst at det er i tilstanden.¹⁹⁹ Selv om vi ikke kan ta feil av at det individet som vi er bevisst er det individet som er bevisst, kan vi likevel ta feil av *hvem* dette individet er. Dette er fordi egenskapene vi identifiserer oss selv på grunnlag av («battery») kan være feil (altså, ikke være egenskaper ved oss selv).

3. Immunitet mot feil ved misidentifikasjon og bevissthet

Om vi forstår bevissthet som å være en fundamental egenskap ved bevisste mentale tilstander, vil første-persons tanker basert på visse typer tilgang til bevisste mentale tilstander (slik som introspeksjon), være IEM. Og om bevissthet er en fundamental egenskap, blir det å anse personen som mener at det er noen som er i tilstanden som å være personen som er i tilstanden, også et fundamentalt trekk ved å være å være i en bevisst tilstand.²⁰⁰ Om dette er tilfelle, identifiserer vi ikke oss selv ved en prosess, men ganske enkelt ved å være subjektet for en bevisst tilstand. Og om vi ikke identifiserer oss selv ved en prosess, vil noen første-persons tanker (for eksempel de som baserer seg på introspeksjon) være IEM.²⁰¹

Dette henger sammen med den subjektive tilgangen vi tilsynelatende har til våre mentale tilstander. Shoemaker påstår at noen tanker er IEM på grunn av den unike måten subjektet har tilgang til sine egne bevisste tilstander. Introspeksjon gir oss en privilegert og sikker tilgang til våre egne bevisste mentale tilstander. Rosenthal mener at tilgangen vi har til våre bevisste tilstander fremstår som sikker fordi den fremstår som å være direkte. Han innvender at vi kan ha subjektiv tilgang til for eksempel en smertetilstand når vi har en høyere-ordens tanke om at vi er i en smertetilstand. Den høyere-ordens tanken fremstår ikke som at den er avhengig av noen slutning. Likevel kan den høyere-ordens tanken feilrepresentere hvilken tilstand vi er i.²⁰² Det subjektive inntrykket vi har

198Rosenthal (2005) s. 357

199Rosenthal (2005) s. 357

200Rosenthal (2005) s. 359

201Rosenthal (2005) s. 359

202Rosenthal (2005) s. 356

angående hvordan vi erfarer, trenger dermed ikke å si noe informativt om hvordan erfaringen vår faktisk arter seg. Rosenthal forstår dermed ikke tilgangen vi har til oss selv ved introspeksjon som hverken sikker eller unik.

Rosenthals mener som sagt at vi er i stand til å ha en første-persons tanke basert på introspeksjon om at vi er i en viss tilstand, til tross for at vi ikke er i tilstanden.²⁰³ Han skaper nok en gang avstand mellom hvordan bevisste tilstander fremstår, og hvordan de faktisk arter seg. Jeg kan, for eksempel, lese om en fiksjonell person, og empatisere med personen, slik at jeg opplever det som at jeg deler den fiksjonell personens emosjoner, til tross for at jeg ikke deler de mentale tilstandene som er årsaken til emosjonene. Problemet i forhold til eksempelet med empati, er at vi ikke har noen grunn til å tro at vi faktisk ikke er i den mentale tilstanden vi tror at vi er i. Om vi er bevisst oss selv som å føle sinne, vil jeg argumentere for at vi er i en tilstand med egenskapen av å være sint.

Den eneste grunnen til å påstå noe annet må være fordi IEM ikke er kompatibel med «battery»-modellen, og dermed HOT-teorien. Dermed, om man er enig i HOT-teoriens forklaring av fenomenal bevissthet som en relasjonell egenskap, så må man anta at det finnes unntak til IEM fenomenet. Dette er ikke i seg selv noe godt argument for at det finnes første-persons tanker basert på introspeksjon uten IEM. Rosenthals empati-argument er dermed ikke noe godt argument mot forståelsen av bevissthet som en fundamental egenskap ved bevisste mentale tilstander. Jeg mener at muligheten for at første-persons tanker basert på introspeksjon ikke er IEM, blir en konsekvens av Rosenthals forståelse av bevissthet som en relasjonell egenskap, fremfor et argument for at vi identifiserer oss selv på grunnlag av en prosess («battery»).

Rosenthal sier ingenting eksplisitt angående andre former for grunnlag for første-persons tanker. Jeg regner med at om vi kan ta feil av hvem som er subjektet selv i tilfeller der vi refererer til oss selv som subjekt, så vil vi også kunne ta feil av hvem som er subjektet for en bevisst tilstand vi har tilgang til gjennom minne, «bodily awareness», «action awareness», osv.

Hvorvidt første-persons tanker basert på introspeksjon har IEM eller ikke, er ikke et avgjørende punkt i forhold til om vi identifiserer oss selv ved en selv-identifiserende prosess. Jeg mener at spørsmålet om hvorvidt det finnes unntak for introspektive første-persons tanker med IEM, er avhengig av hvordan vi karakteriserer bevissthet. Hvordan Rosenthal karakteriserer bevissthet får også konsekvenser for hvordan vi identifiserer oss selv som individ. Dette fører meg videre til en

203Rosenthal (2005) s. 355

vurdering av Rosenthals «battery»-model.

Selv-identifikasjon

1. Innledning

Immunitet mot feil ved misidentifikasjon (IEM) vil som sagt si at vi er garantert at vi refererer til oss selv når vi har en første-persons tanke om oss selv, så lenge denne tanken er basert på en viss type tilgang til våre mentale tilstander, slik som introspeksjon. Om enkelte første-persons tanker har IEM, så er det fordi vi har tilgang til våre egne bevisste mentale tilstander på en viss måte. For eksempel, Shoemaker mener at første-persons tanker om oss selv, når tankene er basert på introspeksjon, som regel har IEM. Rosenthal, derimot, mener at første-persons tanker basert på introspeksjon ikke er garantert å ha IEM. Likevel hevder Rosenthal at vi identifiserer oss selv som individ ved å være introspektivt bevisst oss selv. Å identifisere oss selv som individ vil ikke si at vi er bevisst oss selv som subjektet for en mental tilstand, eller at vi har et implisitt inntrykk av disse subjektene som å være det samme fra tilstand til tilstand når vi er ikke-introspektivt bevisst disse tilstandene.²⁰⁴ For Rosenthal innebærer selv-bevissthet at vi er bevisst oss selv som individ. Vi er bevisst oss selv som individ ved å være introspektivt bevisst oss selv.

Rosenthal mener at vi identifiserer oss selv ved å være introspektivt bevisst oss selv. Vi kan dessuten ta feil når vi identifiserer oss selv som et individ (om jeg led av schizofreni kunne jeg feilidentifisert meg selv som Napoleon), eller indentifiserer et individ som oss selv (om jeg overhørte en samtale om en student, og identifiserte meg selv som studenten de snakket om, til tross for at de egentlig snakket om en annen student). Det er fordi Rosenthal forstår selv-identifikasjon ved introspeksjon som en form for objekt-identifikasjon. Vi identifiserer oss selv ved å observere egenskaper vi vet at tilhører oss selv, for deretter å identifisere oss selv på grunnlag av disse egenskapene. Han kaller dette for «battery»-modellen.

Formålet med kapittelet er å vurdere Rosenthals forståelse av hvordan vi identifiserer oss selv. Rosenthal forstår introspeksjon, og tilgangen den gir oss til kunnskap om oss selv, på en bestemt måte. Det finnes alternativ til Rosenthals forklaring. Jeg begynner med en introduksjon av forskjellige aspekter ved selv-kunnskap (del 2). Så følger en introduksjon av forskjellige

²⁰⁴Rosenthal kaller dette for mental «unity». Det subjektive inntrykket vi har av vårt sinn som «unified» er forklart mer inngående i kapittel 3.

forklaringer av hvordan vi har tilgang til kunnskap om oss selv (del 3). Deretter presenterer jeg Rosenthals «battery»-modell i mer detalj (del 4), og viser enkelte innvendinger til modellen (del 5) Til slutt følger en vurdering (del 6).

2. *Selv-kunnskap*

Rosenthals forklaring av hvordan vi får viten om oss selv er kontroversiell, og det finnes mange alternativer. I denne delen presenterer jeg noen av dem. Selv-viden («self-knowledge») er den kunnskapen vi har angående våre sensasjoner, tanker, ønsker, og andre mentale tilstander. Mange filosofer mener at det er noe spesielt ved måten vi anskaffer kunnskap om oss selv på, og at vi anskaffer den på en annen måte enn viten om eksterne objekt.²⁰⁵ Det er en akseptert oppfatning at kunnskap om oss selv karakteriseres av noen av de følgende påstandene:

1. Kunnskap om oss selv er epistemisk sikker.
2. Kunnskap om oss selv anskaffes (noen ganger) ved å bruke en første-persons metode.
3. Kunnskap om oss selv er kunnskap av en spesiell type på grunn av det spesielle forholdet vi har til våre egne mentale tilstand (i form av at det er vi som har dem/utfører dem).
4. Første-persons utsagn angående våre mentale tilstander har spesiell autoritet og blir ansett som å være riktige.²⁰⁶

Punkt 1 ble fremmet av blant andre Descartes, men er ikke lenger en populær holdning blant filosofer. Om vi betrakter kunnskap om oss selv som absolutt epistemisk sikkert, så betrakter vi selv-kunnskap som ufeilbarlig og allvitende («omniscience»)²⁰⁷ Det vil si: har vi ufeilbarlig kunnskap om oss selv, så kan vi ikke ha en ikke-veridikal tro om at vi er i en viss tilstand. Er kunnskapen vi har om oss selv allvitende, så er det tilstrekkelig at vi er i tilstanden for å vite at vi er i tilstanden.²⁰⁸

Det finnes mange eksempler på tilfeller der vi tar feil av hvilken mental tilstand vi er i. Det er spesielt vanlig å ta feil angående emosjoner. Jeg er i stand til å mene at jeg er trist, selv om jeg egentlig er sint. Dermed, om kunnskap om oss selv defineres som ufeilbarlig, virker det lite sannsynlig at vi kan ha kunnskap om oss selv.

205Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

206Egenskapene er hentet fra Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

207Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

208Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

Punkt 2 angår metoden vi anvender for å få kunnskap om oss selv. Mange filosofer mener tilgangen vi har til våre mentale tilstander er av en spesiell type. Disse typene deles gjerne inn i to hovedkategorier: introspeksjon og «transparency». Ved introspeksjon får vi kunnskap om oss selv ved å være oppmerksom på våre egne mentale tilstander. «Transparency» går ut på at vi får kunnskap om oss selv ved å observere det eksterne. Vi får tilgang til kunnskap om oss selv ved å være oppmerksom på den eksterne verden, ikke våre egne mentale tilstander. Om vi får kunnskap om oss selv gjennom observasjon av eksterne ting, vil det si at den mentale tilstanden som representerer den eksterne tingen er «gjennomsiktig».²⁰⁹ For eksempel, om jeg tror at det regnet tidligere på dagen, er denne troen basert på informasjon jeg får gjennom sanseapparatet. Jeg vet at jeg tror at det regnet fordi jeg ser sølepytter og våte fortau, ikke fordi jeg er introspektivt bevisst de mentale tilstandene som representerer den sensoriske informasjonen.

Punkt 3 angår aktivitet («agency»). Det vil si, noen mentale tilstander er aktive fremfor passive. Når vi har en mening om noe, og denne meningen er basert på et *raisonnement* («reason»), er vi bevisst denne tilstanden på en aktiv måte. For eksempel, om vi har en tro om noe, så vil ikke det si at vi passivt gjennomlever en mental tilstand, men at vi aktivt uttrykker vår rasjonelle kapasitet. Kunnskap om oss selv er kunnskap om våre aktive mentale tilstander, anskaffet på en aktiv måte.²¹⁰

Det siste punktet angår sosio-lingvistiske normer. Her får kunnskapen vi har om oss selv spesiell autoritet fordi vi befinner oss i en sosio-lingvistisk kontekst som dikterer at subjektet for et utsagn har rett angående sine egne tilstander.²¹¹ Vi stiller sjeldent spørsmål ved om en annen person faktisk er i den mentale tilstanden de sier at de er. Om jeg, for eksempel, rapporterer at jeg har vondt i magen, betraktes det som rart eller uhøflig hvis noen motsier meg.

3. Former for selv-kunnskap

Denne delen presenterer forskjellige teorier angående hvordan vi kan ha kunnskap om oss selv. Teoriene er opptatt av metoden vi anvender for å anskaffe kunnskap om oss selv. Mange av teoriene anvender introspeksjon, men definerer introspeksjon på forskjellig vis.

209Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

210Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

211Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

3.1 «The acquaintance accounts»

I følge «acquaintance accounts», så er vi bevisst våre mentale tilstander på en måte som er både metafysisk og epistemisk direkte. At noe er epistemisk direkte vil si at vi *ikke* er bevisst våre mentale tilstander ved å være bevisst noen andres mentale tilstander. At noe er metafysisk direkte vil si at forholdet mellom tilstanden og min bevissthet ikke er mediert, hverken gjennom en prosess eller en hendelse.²¹² Altså, vi har introspektiv tilgang til våre mentale tilstander, og denne tilgangen er epistemisk og metafysisk direkte. Filosofer som Gertler, Smith og Pitt mener at vi har en slik introspektiv, direkte tilgang til våre mentale tilstander om vi er fenomenalt bevisst.²¹³ For eksempel, om jeg har vondt i hodet, så har jeg tilgang til denne sensasjonen på en direkte måte. Tilgangen jeg har til mine egne bevisste erfaringer er annerledes enn andres tilgang til mine erfaringer. Jeg vet ikke at jeg har vondt i hodet ved å observere meg selv, men fordi jeg erfarer sensasjonen.

At vi har direkte tilgang til våre mentale tilstander innebærer ikke at kunnskapen vi har om oss selv er ufeilbarlig eller allvitende. Likevel har kunnskap om oss selv basert på introspeksjon en høy grad av sikkerhet.²¹⁴

3.2 «The inner-sense accounts»

En annen mulighet er å gjøre som ved HOP-teorien, og karakterisere introspeksjon som en intern «analogue» til persepsjon. Vi har introspektiv tilgang til oss selv når vi sanser/scanner oss selv.²¹⁵ Det vil si, vi scanner oss selv som bæreren av våre mentale tilstander. Det er et kausalt forhold mellom tilstanden som introspekteres og tilstanden som introspekterer.²¹⁶ Vi er sjeldent klar over at en slik indre scanning foregår, og betrakter derfor kunnskapen vi har om oss selv som direkte og noe vi mottar uten slutning.²¹⁷ «Inner-sense account» skiller seg fra «acquaintance account» ved at den gjør selv-kunnskap til resultatet av en prosess (scanning), fremfor noe vi har tilgang til ved en direkte relasjon (introspeksjon).

3.3 «The reasons account»

I følge «the reasons account», så er en bevisst mental tilstand tilstrekkelig som grunnlag for en tro eller en handling, selv når subjektet ikke er bevisst selve tilstanden.²¹⁸ Om jeg gjør en dom om at P,

212Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

213Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

214Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

215Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

216Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

217Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

218Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

har jeg grunn til å attribuere denne dommen til meg selv, uten at jeg er bevisst selve dommen om at P.²¹⁹ Det vil si at om vi har en mental tilstand der vi dømmer at P, så beveger vi oss fra dommen om at P til å selv-attribuere trosoppfatningen at P. Vi gjør dette ved en rasjonell overgang. Å ha en dom blir, i følge «the reasons account» beslektet med å ha en trosoppfatning.²²⁰

3.4«The rationalist account»

«Rationalist account» mener at kunnskap om oss selv er avhengig av vår evne til å tenke rasjonelt.²²¹ Teorien forsvares av blant andre Gallois og Shoemaker. Jeg fokuserer på Shoemakers versjon. Shoemakers tese angående kunnskap om oss selv kalles «constitutionism». «Constitutionism» går ut på at for et individ med kapasiteten til å tenke rasjonelt, så vil det være noe det oppleves som for subjektet å være i en viss mental tilstand, og at det å være i en viss tilstand konstituerer at vi vet at vi er i den mentale tilstanden.²²² Å være i stand til å tenke rasjonelt krever et passende antall attityder. Shoemaker mener at kunnskap om oss selv er viktig del av vår rasjonelle natur. Han mener at hvordan det er for et subjekt å ha en trosoppfatning om noe, er et resultat av at subjektet er klar over seg selv. Altså, hva det vil si for meg å føle smerte, er avhengig av at jeg er bevisst smertesensasjonen.²²³

«The rationalist account» krever at alle mentale tilstander har fenomenal karakter, ettersom dette er et resultat av vår evne til å tenke rasjonelt. Likevel er det bred uenighet i forhold til hvilke mentale tilstander som har fenomenal karakter, og hvorvidt for eksempel trosoppfatninger kan ha en slik karakter.

4. Selv-identifikasjon ved introspeksjon

Før jeg går videre til en vurdering av «battery»-modellen, er det først nødvendig å gi en mer detaljert forklaring av prosessen vi identifiserer oss selv ved. Rosenthal mener som sagt at vi har et subjektivt inntrykk av at vi har et enkelt, forent selv. Han er ikke interessert i hvorvidt en slik mental enhet faktisk er mulig, men mener at en teori om bevissthet er nødt til å forklare hvorfor vi er et slikt subjektivt inntrykk.²²⁴ Rosenthal vektlegger som sagt at måten noe fremstår på ikke

219Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

220Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

221Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

222Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

223Stanford Encyclopedia of Philosophy: «Self-Knowledge»

224Rosenthal (2005) s. 340-341

trenger å si noe om hvordan den tingen egentlig er.

«Consciousness itself is mute about it's own nature.» [«A Theory of Consciousness» (1990) s. 739]

Han mener også at vi er disponert til å erfare disse subjektene for hver høyere-ordens tanke som å være identiske, selv når vi ikke er introspektivt bevisst. For å være selv-bevisst, må vi identifisere dette subjektet som et individ. Rosenthal mener at for å identifisere oss selv som individ, så er det ikke tilstrekkelig at vi identifiserer oss selv utelukkende som bæreren av den mentale tilstanden. Dermed identifiserer vi oss selv (som individ, fremfor som subjekt), på grunnlag av en identifiserende prosess.²²⁵

Når vi identifiserer oss selv som individ på grunnlag av en samling forskjellige, uavhengige egenskaper, så identifiserer vi oss selv ved introspeksjon. Introspeksjon er en objektiviserende handling, der vi observerer egenskaper ved et innhold (i tilfeller av selv-bevissthet er innholdet oss selv), for deretter å identifisere objektet på grunnlag av disse egenskapene.

Den høyere-ordens tanken representerer sin mentale tilstand som å tilhøre noen, og vi identifiserer hvem dette er på grunnlag av «battery»-prosessen. De forskjellige høyere-ordens tankene inngår i, og utvider egenskapene vi indentifiserer oss selv på grunnlag av. Dette forsterker det subjektive inntrykket vi har av tilstandene som å tilhøre ett og samme subjekt.²²⁶

Akkurat hvilke egenskaper er det vi kan identifisere oss selv på bakgrunn av? Rosenthal mener at disse har liten systematisk forbindelse.²²⁷ Egenskapene må være varierte. Vi kan identifisere oss selv gjennom personlig historie, fysiske og psykiske trekk, plass i rommet, osv. Likevel er ingen av disse egenskapene essensielle. Vi er ikke avhengig av noen av akkurat disse egenskapene for selv-identifikasjon. Om jeg for eksempel mister hukommelsen, og dermed ikke har kjennskap til min egen personlige historie, så ville jeg like vel vært i stand til å identifisere meg selv ved hjelp av andre egenskaper (for eksempel plass i rommet).

Rosenthal mener at det ikke er noe unikt ved måten vi er bevisst oss selv på, til tross for at vi

225Rosenthal (2005) s. 345

226Rosenthal (2005) s. 346

227Rosenthal (2005) s. 346

identifiserer oss selv ved å være bevisst oss selv.²²⁸ Kunnskap om oss selv er dermed hverken epistemisk mer sikkert enn annen kunnskap vi har, eller noe vi kan få ved å refererer til oss selv-som-subjekt. Vi trenger ikke å først identifisere oss selv, for deretter å være i stand til å identifisere andre ting.

5. *Selv-som-objekt og uendelig regress*

I sin bok «Subjectivity and Selfhood» argumenterer filosofen Dan Zahavi imot både HOT-teorien og Rosenthals forklaring av selv-identifikasjon som en type objekt-identifikasjon. Zahavi viser til Shoemaker, og hans argumentasjon mot introspektiv selv-bevissthet som en type objekt bevissthet. Siden Zahavi og Shoemaker forstår både introspeksjon og bevissthet svært annerledes enn Rosenthal, mener jeg at deres argument mot «battery»-modellen er et godt utgangspunkt for en vurdering av Rosenthals forståelse av selv-identifikasjon.

Selv-bevissthet er, i følg Zahavi og Shoemaker, ikke en form for bevissthet om oss selv-som-objekt. Det er fordi at om vi skal være i stand til å identifisere noen egenskaper som å tilhøre oss selv, så må vi allerede ha kjennskap til en egenskap ved oss selv. Vi er også nødt til å vite at denne egenskapen er veridikal. Zahavi sier seg enig i at vi noen ganger er avhengig av tidligere kunnskap om oss selv når vi tilskriver oss selv visse egenskaper. Likevel, om alle nye egenskaper krevde kjennskap til en annen egenskap vi alt vet at tilhører oss selv, så vil «battery»-modellens form for selv-identifikasjon lede til et uendelig regress.²²⁹ Egenskapene vi identifiserer oss selv på grunnlag av, er avhengig av at vi først identifiserer disse egenskapene som å tilhøre oss selv. For å identifisere disse egenskapene som å tilhøre oss selv trenger vi enda en egenskap som vi vet at tilhører oss selv osv.

Om vi er bevisst oss selv-som-objekt, identifiserer vi ikke oss selv ved å være introspektivt bevisst. Zahavi hevder at vi ikke vil være i stand til å identifisere selvet vi har en introspektiv tanke om, med oss selv. Selvet vi forsøker å identifisere med oss selv, er et selv vi er bevisst som et objekt. For å identifisere dette objektet som oss selv må vi først vite at den introspektivt bevisste tilstanden er *vår* tilstand. Altså, for å identifisere oss selv i introspeksjon må vi først vite at det er oss selv som introspekterer.²³⁰ I følge Zahavi forutsetter HOT-teorien et første-persons perspektiv. Det er kun

228Rosenthal (2005) s. 347

229Zahavi (2005) s. 28

230Zahavi (2005) s. 28

fordi vi har et første-persons perspektiv at vi kan identifisere oss selv som oss selv. Likevel er ikke HOT-teorien i stand til å gi en forklaring av dette perspektivet.²³¹

«although Rosenthal's account of consciousness requires a first-person perspective – a first-order mental state is conscious by being accompanied by a nonconscious higher-order state that only a being with a first-person perspective could have – his theory simply presupposes this first-person perspective» [*Subjectivity and Selfhood* (2005) s. 26]

Zahavi mener at det er takket være tilgangen vi har til oss selv som subjekt, at vi vet at egenskapene vi har tilgang til i introspeksjon er *våre* egenskaper. Denne referansen til selv-som-subjekt er som sagt også det som garanterer at enkelte første-persons tanker har IEM. Zahavi og Shoemaker forstår tilgangen vi har til oss selv som subjekt som garantert og veridikal.

6. Vurdering

Rosenthal deler ikke Zahavi og Shoemakers syn på hverken introspeksjon eller hvordan en mental tilstand blir bevisst. Han mener at når vi er bevisst oss selv i introspeksjon, så er vi bevisst oss selv-som-objekt. Han hevder også at når vi er introspektivt bevisst, så er vi bevisst tilstandene som å tilhøre oss selv, der vi identifiserer oss selv som et individ. Selv-bevissthet vil dermed si bevissthet om oss selv som objekt.

«It's for that reason that HOTs must make one conscious of mental states as belonging to a particular individual, namely, oneself. And those HOTs will accordingly make one conscious of oneself as the objekt that is in those states.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 358]

Jeg identifiserer to årsaker til uenigheten mellom Zahavi og Rosenthal angående «battery»-modellen. For det første forstår de introspeksjon, og måten vi refererer til oss selv på ved introspeksjon, forskjellig. For det andre karakteriserer de bevissthet svært forskjellig: Rosenthal mener at bevissthet er en relasjonell egenskap, og Zahavi/Shoemaker hevder at det er en fundamental en. Jeg begynner med en vurdering av deres forklaring av introspeksjon.

6.1 Referanse

²³¹Zahavi (2005) s. 26

Rosenthal hevder at vi ikke kan ta feil av hvem som refererer når vi har en tanke (det er den som tenker som refererer). Vi kan likevel ta feil angående hvilket individ dette er.

En høyere-ordens tanke refererer til subjektet for tilstanden ved en vesentlig indeksikal. Referansen er dermed ikke avhengig av noen karakterisering av subjektet. Om våre høyere-ordens tanker nødvendigvis refererer til oss selv, hvorfor er vi avhengig av en samling forskjellige, uavhengige egenskaper for å identifisere oss selv?²³² Når jeg har en første-persons tanke, så refererer jeg til meg selv når jeg refererer til den som refererer.²³³ Samlingen av forskjellige og uavhengige egenskaper vi identifiserer oss selv på bakgrunn av, avgjør hvem dette individet vi refererer til er. Rosenthal skiller dermed mellom referansen til et subjekt, og identifikasjonen av hvem dette subjektet er.

«The essential indexical picks something out as the individual that thinks a particular thought; the battery model provides an informative way of saying just which that individual is.»
[*Consciousness and Mind* (2005) s. 350]

Shoemaker og Zahavi hevder at når vi har en første-persons tanke basert på introspeksjon, så har vi en subjektiv tilgang til oss selv. Rosenthal hevder at mange filosofer forstår subjektiv tilgang som tilgangen en tanke har når den refererer til subjektet for tanken som subjekt (fremfor som objekt). Det vil si at den subjektive tilgangen garanterer at vi ikke kan ta feil i forhold til om det er oss selv som er individet for tilstanden.²³⁴ Subjektiv tilgang gir oss ikke bare tilgang til subjektet for den bevisste tilstanden, men gir oss også tilgang til hvem dette individet er. Dermed, om det er noen som er i en tilstand, og jeg har subjektiv tilgang til tilstanden, så må det være meg selv som er i tilstanden.²³⁵

«One might simply stipulate that this guarantee is part of what it is for access to be subjective; access is subjective only if it is in this way access to oneself.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 355]

Rosenthal mener at vi har subjektiv tilgang når vi har en høyere-ordens tanke om en viss tilstand. Den høyere-ordens tanken fremstår for meg som å ha oppstått uten noen slutning («noninferential»). Likevel oppstår den høyere-ordens tanken på et slikt vis at den kan feil-representere både den

232Rosenthal (2005) s. 349

233Rosenthal (2005) s. 349

234Rosenthal (2005) s. 355

235Rosenthal (2005) s. 355

mentale tilstanden og subjektet for tilstanden.²³⁶ Jeg forstår Rosenthal som å mene at selv subjektiv tilgang ikke er garantert, selv når vi er ikke-introspektivt bevisst. Det er dette som gjør det mulig for oss å feil-identifisere oss selv når vi er introspektivt bevisst.

Shoemaker og Zahavi forstår subjektiv tilgang som å være både garantert og veridikal, fordi vi refererer til oss selv på grunnlag av en viss type informasjon kun vi har tilgang til. Og vi har som sagt subjektiv tilgang til oss selv når vi er introspektivt bevisst oss selv.

Rosenthal er ikke enig. For det første mener han at når vi identifiserer oss selv ved introspeksjon, så refererer vi til oss selv-som-objekt. Han mener at referansen vi gjør til oss selv i introspeksjon hverken er garantert eller nødvendigvis veridikal. Tilgangen vi har til første-persons tanker fremstår som subjektiv fordi den også fremstår som umiddelbar og umediert. Den fremstår som umediert fordi vi er bevisst tilstandene på en måte som ikke er avhengig av at vi gjør noen slutning. Igjen påpeker Rosenthal skillet mellom hvordan ting fremstår og hvordan de faktisk arter seg.²³⁷

Rosenthal mener at for å kunne identifisere oss selv, så er vi avhengig av mer enn at vi identifiserer oss selv som bæreren av den mentale tilstanden vi er i. Vi er nødt til å identifisere oss selv ved introspeksjon, men tilgangen vi har til oss selv ved introspeksjon er ikke en subjektiv tilgang. Vi har dermed ikke mulighet til å identifisere oss selv (som individ) uten å referere til oss selv-som-objekt.

6.2 Subjektivt inntrykk

Zahavi og Shoemakers innvending mot «battery»-modellen går hovedsakelig ut på at selv-identifikasjon på grunnlag av egenskaper vi alt vet at tilhører oss selv, vil lede til et uendelig regress. Jeg argumenterer for at Rosenthal ikke vil finne denne innvendingen problematisk.

Egenskapene vi identifiserer oss selv ved er tilfeldige. Vi vet at de høyere-ordens tankene refererer til oss selv (som den som tenker tanken) selv når vi ikke er introspektivt bevisst. Det er dessuten ved å ha høyere-ordens tanker om oss selv at vi får kjennskap til egenskaper ved oss selv. Vi kan ikke være garantert at disse egenskapene faktisk tilhører oss selv, men vi kan vite at vi har en tanke om at de gjør det. Vi har dermed et inntrykk av at egenskapene tilhører oss selv, fordi vi vet at vi har en tanke om at de gjør det. Når vi identifiserer oss selv ved hjelp av egenskaper vi tror at tilhører oss selv, så er vi ikke garantert at de faktisk gjør det, kun at vi har en høyere-ordens tanke om at de

²³⁶Rosenthal (2005) s. 356

²³⁷Rosenthal (2005) s. 355

gjør det. Vi er heller ikke avhengig av noen garanti. Siden Rosenthal kun er opptatt av å forklare hvorfor vi har et subjektivt inntrykk av sinnet som forent, fremfor at det faktisk er det, mener jeg at HOT-teorien ikke gjør seg avhengig av at egenskapene vi identifiserer oss selv på grunnlag av faktisk er egenskaper ved oss selv.

6.3 Bevissthet

Både Zahavi og Shoemakers innvendinger til «batter»-modellen kommer, i følge Rosenthal, av måten de forstår bevissthet på; som en fundamental egenskap ved bevisste tilstander. Måten vi karakteriserer bevissthet på blir viktig for hvordan vi kan vurdere Rosenthals forståelse av selv-identifikasjon spesielt og selv-bevissthet generelt.

«Since it would be intrinsic to one's being in a conscious state that one is oneself that one takes to be in that state, one's identifying oneself as the individual that is in the state would not be the result of any process. It would simply result from one's being in the state, since the state is intrinsically conscious.» [*Consciousness and Mind* (2005) s. 359]

Rosenthal argumenterer for at bevissthet er en relasjonell egenskap ved mentale tilstander, fremfor en fundamental egenskap. En mental tilstand blir intransitivt bevisst om vi har en transitivt bevisst tanke om tilstanden. Den bevisste tilstanden danner objektet for en høyere-ordens representasjon, og bevissthet er en type objekt-bevissthet. Dermed, når vi er selv-bevisst, så er vi bevisst oss selv som et objekt. Om vi er bevisst som et resultat av at en høyere-ordens tanke kommer sammen med og representerer en mental tilstand, og denne representasjonen kan være ikke-veridikal, åpner Rosenthal for muligheten om at vi kan ta feil angående tilstandene vi er bevisst.

Både Zahavi og Shoemaker forstår bevissthet som en intrinsisk og fundamental egenskap ved bevisste mentale tilstander. I følge Zahavi og Shoemaker identifiserer vi ikke oss selv ved en prosess, men en direkte relasjon. Vi har en slik direkte relasjon fordi bevissthet er en fundamental egenskap ved mentale tilstander. Shoemaker mener som sagt at så lenge vi er et vesen med rasjonelle egenskaper, og er i en bevisst en mental tilstand, så vil vi være bevisst oss selv som å være i den mentale tilstanden.

Rosenthals forklaring av selv-bevissthet og selv-identifikasjon stemmer over ens med HOT-teorien. Vi er bevisst oss selv som objekt, fordi Rosenthal karakteriserer bevissthet som en form for objekt-bevissthet. Tilgangen vi har til kunnskap om oss selv i introspeksjon er upålitelig fordi

introspeksjon oppstår ved en tredje-ordens tanke, og slike tanker kan feil-representere tilstanden vi er i.

Rosenthal hevder at første-persons tanker ikke har IEM, og bruker visse tilfeller av empati som argument.²³⁸ Jeg mener at dette eksempelet ikke er noe godt argument for at første-persons tanker ikke har IEM, og at Rosenthal heller ikke mener at første-persons tanker ikke er garantert IEM fordi på grunn av empati-eksempelet. Dette er heller et resultat av måten Rosenthal forstår selv-identifikasjon, og måten Rosenthal forstår selv-identifikasjon blir igjen et resultat av måten han karakteriserer bevissthet.

Dermed, måten Rosenthal karakteriserer selv-bevissthet og selv-identifikasjon på, fremstår som en konsekvens av måten han karakteriserer bevissthet på, fremfor uavhengige argument for hvorfor vi bør forstå selv-bevissthet og selv-identifikasjon slik.

Til tross for at jeg argumenterer for at Rosenthals forståelse av selv-bevissthet og selv-identifikasjon er en konsekvens av måten han karakteriserer bevissthet, argumenterer jeg også for at innvendingene presentert av Zahavi og Shoemaker heller ikke er vellykkede. Eller, de er ikke relevante. For å finne relevante innvendinger HOT-teoriens forklaring av selv-bevissthet og selv-identifikasjon bør vi først vurdere selve HOT-teorien. Jeg har ikke plass til en slik vurdering her, men jeg kan vurdere selve forklaringen.

Om vi ikke alt antar at HOT-teorien stemmer, blir argumentene for hvorfor vi bør forstå selv-bevissthet og selv-identifikasjon slik Rosenthal forklarer dem svake. Rosenthals skille mellom hvordan ting fremstår og hvordan de faktisk er, var nyttig for en forklaring av hva en mental tilstand er, og hvordan vi blir den bevisst. Kanskje det er dette skille som skaper problemer for Rosenthals forklaring av selv-bevissthet? Vi kan ikke stole på at hvordan ting vårt fremstår for oss er slik de virkelig er. Rosenthal har dermed lite grunnlag for en forklaring av selv-bevissthet og selv-identifikasjon, annet enn måten han karakteriserer bevissthet på.

²³⁸Dette argumentet er gjengitt i større detalj i kapittel 4

Kildeliste

Sideantall: 1054²³⁹

Jacob, Pierre, "Intentionality", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Vinter 2014), Edward N. Zalta (red.) Publisert: 07.08.2003. Redigert: 15.10.2014 [Lest 02.08.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/intentionality/>

Carruthers, Peter, "Higher-Order Theories of Consciousness", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Høst 2016), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 03.04.2001. Redigert: 29.08.2016 [Lest 12.03.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/consciousness-higher/>

Crane, «Intentionalism» (2009) *Oxford Handbook to the Philosophy of Mind*, Red: Ansgar Beckermann, Brian McLaughlin. Oxford University Press, Oxford. Side: 474-93

Gallagher, Shaun and Zahavi, Dan, "Phenomenological Approaches to Self-Consciousness", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Vinter 2016), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 19.02.2005. Redigert: 29.12.2014 [Lest: 24.03.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/self-consciousness-phenomenological/>

Gertler, Brie, "Self-Knowledge", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Høst 2017), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 07.02.2001. Redigert: 18.05.2015 [Lest 10.11.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/self-knowledge/>

Kriegel, U. «Self-Consciousness», *The Internet Encyclopedia of Philosophy* [Lest: 15.07.2017]

URL: <http://www.iep.utm.edu/self-con/>

Uriah Kriegel, «Consciousness and Self-Consciousness» (2004) *Monist* nr. 87. S. 182-205

Lycan, William, "Representational Theories of Consciousness", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Sommer 2015), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 22.05.2000. Redigert: 17.04.2015

²³⁹Artiklene hentet fra Stanford Encyclopedia of Philosophy og Internet Encyclopedia of Philosophy har ikke sidetall, og er derfor ikke inkludert i sideantallet.

[Lest: 04.09.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/consciousness-representational>

Rosenthal, D. *Consciousness and Mind* (2005) Clarendon Press, Oxford. Sideantall: 378

Rosenthal, D. «A Theory of Consciousness» (1990) Rapport for «Center for Interdisciplinary Research (ZiF)», Bielefeld Univeristet, Tyskland. S. 729-753

Rosenthal, D. «Consciousness and the Mind» (2002) *The Jerusalem Philosophical Quarterly*, nr 51: 227-251.

Siewert, Charles, "Consciousness and Intentionality", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Vår 2017), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 22.05.2002. Redigert: 24.08.2016 [Lest: 06.09.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/consciousness-intentionality>

Smith, Joel, "Self-Consciousness", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Høst 2017), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 13.07.2017 [Lest: 26.10.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/self-consciousness>

Smith, Joel, "Self-Consciousness", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Høst 2017), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 13.07.2017 [Lest 26.10.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/self-consciousness/>supplement2.html>

Tye, Michael, "Qualia", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Vinter 2016), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 20.08.1997. Redigert: 06.10.2016 [Lest: 04.09.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/qualia/>>.

Van Gulick, Robert, "Consciousness", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Sommer 2017), Edward N. Zalta (red.). Publisert: 18.06.2004. Redigert: 25.04.2017 [Lest: 01.09.2017]

URL: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/consciousness>

Zahavi, D. *Subjectivity and Selfhood* (2005) The MIT Press, Massachusetts. Sideantall: 275

Zahavi, D. Parnas, J. «A Phenomenal Consciousness and Self-Awareness: A Phenomenological

Critique of Representational Theory» (1998) *Journal of Consciousness Studies*, Nr 5-6: 687-705. S. 687-705

Zahavi, D. *Self-Awareness and Alterity* (1999) Northwestern University Press, Evanston, Illinois. Sideantall: 291